

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

**КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
З ОСНОВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
для студентів факультету іноземних мов**

**Чернівці
2020**

УДК 001.891:81'243+378.2]:174.7

*Друкується за ухвалою редакційної-видавничої ради
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Рецензенти: Бехта І.А., д.ф.н., проф. (Львівський національний університет імені Івана Франка
Бистров Я.В., д.ф.н., проф. (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника)

Укладачі: **Єсипенко Н.Г.**, д.ф.н., професор, **Мігорян О.В.**, к.ф.н., доцент (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

Конспект лекцій з основ наукових досліджень та принципів академічної доброчесності (для студентів факультету іноземних мов)

Є833 Навчальний посібник / Укладачі: Єсипенко Н.Г., Мігорян О.В. – Чернівці, 2020. – 110 с.

Навчальний посібник з основ наукових досліджень містить комплекс лекцій, спрямованих на ознайомлення студентів факультету іноземних мов із методологією, теорією, технологією, організацією науково-дослідницької діяльності; ключовими науковими поняттями (гіпотеза, теорія, умовивід наукова ідея та ін.); науковими лінгвістичними школами; методикою написання, оформлення та захисту курсової, магістерської робіт; принципами академічної доброчесності

Запропонований посібник призначено для студентів факультету іноземних мов, що вивчають англійську мову як першу іноземну.

УДК 001.891:81'243+378.2]:174.7

Зміст

Лекція 1. Наука та науково-дослідницька діяльність.....	4
Лекція 2. Розвиток науки. Основні напрями досліджень у сучасній лінгвістиці.....	21
Лекція 3. Курсова робота: структура, оформлення та захист	32
Лекція 4. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження.....	42
Лекція 5. Методи наукових досліджень	52
Лекція 6. Методи лінгвістичного аналізу	62
Лекція 7. Підготовка студентських публікацій, рефератів, доповідей.....	70
Лекція 8. Психологія наукової творчості	81
Перелік контрольних питань до підсумкового модуль-контролю	89
Список використаних джерел	91
Додатки	94
Вимоги до оформлення використаних джерел.....	94
Правила академічної доброчесності	105

Лекція 1. Наука та науково-дослідницька діяльність.

- 1. Поняття про науку.**
- 2. Основні поняття науки.**
- 3. Наукова діяльність.**
- 4. Наукова комунікація.**
- 5. Визначення наукової школи.**
- 6. Науково-дослідницька діяльність студентів.**

Вступ

Виникнення науки у Європі сягає 6-5 століття до н.е. Головний ареал виникнення – давня Греція. В цей час рівень розвитку сприяв розвиток певних елементів знань. Соціальні функції науки змінювалися з розвитком людини і суспільства. Саме тому кожен фахівець повинен мати уявлення про методику й організацію науково-дослідницької діяльності, про науку та основні її поняття.

Наука — форма інтелектуальної діяльності людей, скерована на отримання об'єктивних знань про природу, суспільство, мислення, на відкриття об'єктивних законів світу і передбачення тенденцій його розвитку. Наука — це процес творчої діяльності з отримання нових знань і результатів цієї діяльності у вигляді цілісної системи знань, сформульованих на основі певних принципів.

Наука як соціально значуща сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення й використання теоретично систематизованих об'єктивних знань про дійсність, є складовою частиною духовної культури суспільства. Поняття «наука» включає в себе як діяльність для здобування нового знання, так і результат цієї діяльності — суму набутих в наш час наукових знань. Термін «наука» вживають також для позначення окремих галузей наукового знання. Наука характеризується доцільно орієнтованою (суспільними завданнями й потребами, певними стратегіями наукового пошуку) творчою діяльністю з постановки, вибору й розв'язання проблем духовного й практичного освоєння світу.

Як система знань наука охоплює не тільки фактичні дані про предмети навколишнього світу, людської думки й дії, не лише закони і принципи вивчення об'єктів, а й певні форми й способи усвідомлення їх, а в кінцевому підсумку — філософське тлумачення. Цим самим наука виступає як форма суспільної свідомості.

Основне завдання науки — виявлення об'єктивних законів дійсності, а її *головна тема* — істинне знання

Цілі науки — описування, пояснення і передбачення процесів та явищ об'єктивної дійсності, що становлять предмет її вивчення на основі законів, які вона відкриває, тобто у широкому значенні — теоретичне відтворення дійсності.

Суб'єктами наукової діяльності є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III—IV рівнів акредитації, громадські організації у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

1. Поняття про науку

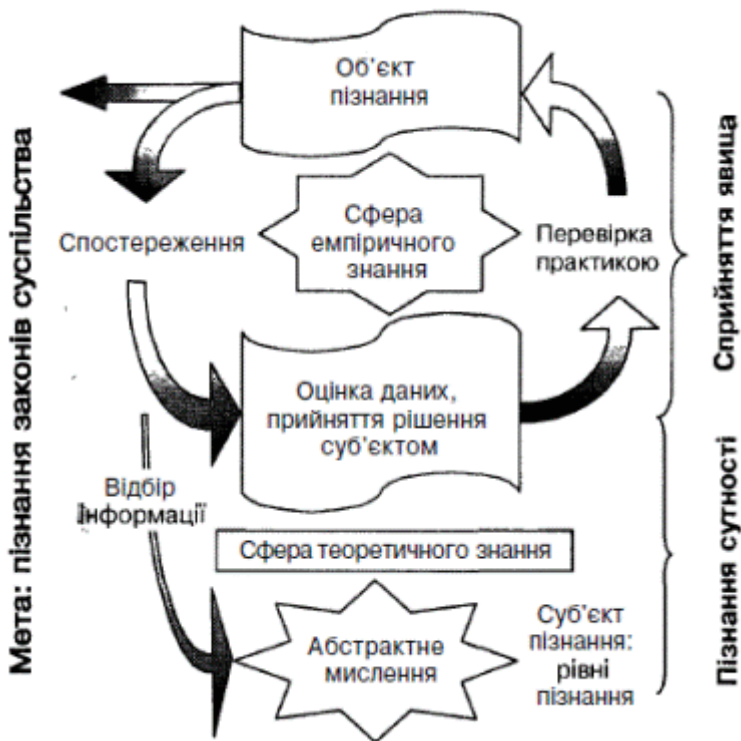
Наука виникла в момент усвідомлення незнання, що в свою чергу викликало об'єктивну необхідність здобуття знання. Знання — перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відбиття у свідомості людини. Це — ідеальне відтворення умовною формою узагальнених уявлень про закономірні зв'язки об'єктивної реальності.

Процес руху людської думки від незнання до знання називають пізнанням, в основі якого лежить відбиття і відтворення у свідомості людини об'єктивної дійсності. Наукове пізнання — це дослідження, яке характерне своїми особливими цілями і задачами, методами отримання і перевірки нових знань. Воно сягає сутності явищ, розкриває закони їх існування та розвитку, тим самим вказуючи практиці можливості, шляхи і способи впливу на ці явища та зміни згідно з їхньою об'єктивною природою. Наукове пізнання покликане освітлювати шлях практиці, надавати теоретичні основи для вирішення практичних проблем.

Основою і рушійною силою пізнання є практика, вона

дає науці фактичний матеріал, який потребує теоретичного осмислення. Теоретичні знання створюють надійну основу розуміння сутності явищ об'єктивної дійсності.

Діалектика процесу пізнання полягає в протиріччі між обмеженістю наших знань і безмежною складністю об'єктивної дійсності. Пізнання — це взаємодія суб'єкта й об'єкта, результатом якого є нове знання про світ. Процес пізнання має двоконтурну структуру: емпіричні і теоретичні знання, які існують в тісній взаємодії та взаємозумовленості.

Наука, як специфічна діяльність спрямована на отримання нових теоретичних і прикладних знань про закономірності розвитку природи, суспільства і мислення, характеризується такими основними ознаками:

- наявністю систематизованого знання (наукових ідей, теорій, концепцій, законів, закономірностей, принципів,

- гіпотез, основних понять, фактів);
- наявністю наукової проблеми, об'єкта і предмета дослідження;
 - практичною значущістю як явища (процесу), що вивчається, так і знань про нього.

2. Основні поняття науки.

Наукова ідея (**scientific idea**) — інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок. Вона базується на наявних знаннях, але виявляє раніше не помічені закономірності. Наука передбачає два види ідей: конструктивні й деструктивні, тобто ті, що мають чи не мають значущості для науки і практики. Свою специфічну матеріалізацію ідея знаходить у гіпотезі.

Гіпотеза (**hypotheses**) — наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок. Наукова теорія включає в себе гіпотезу як вихідний момент пошуку істини, яка допомагає суттєво економити час і сили, цілеспрямовано зібрати і згрупувати факти. Розрізняють нульову, описову, пояснювальну, основну робочу і концептуальну гіпотези. Якщо гіпотеза узгоджується з науковими фактами, то в науці її називають теорією або законом.

Гіпотези (як і ідеї) мають імовірнісний характер і проходять у своєму розвитку три стадії:

- накопичення фактичного матеріалу і висунення на його основі припущень;
- формулювання гіпотези і обґрунтування на основі припущення прийнятої теорії;
- перевірка отриманих результатів на практиці і на її основі уточнення гіпотези;

Якщо при перевірці результат відповідає дійсності, то гіпотеза перетворюється на наукову теорію. Гіпотеза висувається з надією на те, що вона, коли не цілком, то хоча б частково, стане достовірним знанням.

Закон (law) — внутрішній, суттєвий зв'язок явищ, що

зумовлює їх закономірний розвиток. Для доведення закону використовують судження.

Судження (opinion) – думка в якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь. Судження про предмет або явище можна отримати або через безпосереднє спостереження будь-якого факту – або опосередковано за допомогою умовиводу.

Умовивід (Reasoning) – розумова операція за допомогою якої з певної кількості заданих суджень виводиться інше судження (яке пов'язано з попереднім).

Наука — це сукупність теорій. Теорія (**theories**) — вчення, система ідей, поглядів, положень, тверджень, спрямованих на тлумачення того чи іншого явища. Це не безпосереднє, а ідеалізоване відображення дійсності. Теорію розглядають як сукупність узагальнюючих положень, що утворюють науку або її розділ. Вона виступає як форма синтетичного знання, в межах якого окремі поняття, гіпотези і закони втрачають колишню автономність і перетворюються на елементи цілісної системи.

До нової теорії висувають такі умови – адекватність, можливість замінювати практичні дослідження теоретичними, повнота опису явища, можливість пояснювати взаємозв'язок між різними компонентами в межах даної теорії, внутрішня несуперечливість теорії.

Наукова концепція (**conception, idea**) – система поглядів, теоретичних положень, думок, щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною головною ідеєю. Під принципом (**principle**) розуміємо найабстрактніше визначення ідеї (принцип це правило).

Поняття (concept, conception) – думка відбита в узагальненій формі. Воно відбиває суттєві, необхідні ознаки предмету дослідження та їх взаємозначення. Якщо поняття увійшло до наукового обігу, його позначають одним словом або використовують сукупність.

Науковий факт (data) – подія чи явище, яке є основою для висновку чи підтвердження (відбиває певні об'єктивні явища, без наукового факту немає відображення ідеї). На

основі наукових фактів визначаються закономірності явищ, будуються теорії і виводяться закони.

Функції науки

- 1) пізнавальна
- 2) практично-дієва (вдосконалення виробництва і суспільних відносин)
- 3) культурно-виховна (виховання нового покоління)

Рух думки від незнання до знання керується методологією. Методологія (**methodology**) наукового пізнання — вчення про принципи, форми і способи науково-дослідницької діяльності. Метод (**method**) дослідження — це спосіб застосування старого знання для здобуття нового знання. Він є засобом отримання наукових фактів.

3. Наукова діяльність — інтелектуальна, творча діяльність, яка спрямована на отримання нових знань. У межах наукової діяльності проводиться наукове дослідження.

Наукове дослідження — цілеспрямоване пізнання результатом якого виступає система понять законів і теорій.

Два види наукових досліджень:

- 1) фундаментальні
- 2) прикладні

Фундаментальні дослідження — наукова діяльність, яка спрямована на здобуття нових знань та закономірностей про розвиток і взаємозв'язок природи, суспільства і людини.

Прикладні дослідження — наукова і науково технічна діяльність, що спрямована на здобуття і використання знання у практичних цілях.

Науковий результат — нове знання здобуте в процесі фундаментальних і прикладних досліджень і зафіксоване на носіях наукової інформації.

Науково – прикладний результат — нове технологічне рішення, експеримент, зразок, завершене випробування, що запроваджується у практику.

До основних результатів наукових досліджень належать:

1. наукові реферати;
2. наукові доповіді (повідомлення) на конференціях,

нарадах, семінарах, симпозіумах;

3. курсові (дипломні, магістерські) роботи;
4. звіти про науково-дослідну (дослідно-конструкторську; дослідно-технологічну) роботу;
5. наукові переклади;
6. дисертації (кандидатські або докторські);
7. автореферати дисертацій;
8. депоновані рукописи;
9. монографії;
10. наукові статті;
11. аналітичні огляди;
12. авторські свідоцтва, патенти;
13. алгоритми і програми;
14. звіти про наукові конференції;
17. бібліографічні покажчики та ін.

Суб'єкти наукової діяльності – вчені, наукові працівники, установи – наукові організації, ВНЗ в 3-4 рівнем акредитації, значне коло людей, які займаються науковою діяльністю – дослідник, науковець (має відношення до науки і виробляє нові знання); вчений це фізична особа, яка проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження з метою здобути науковий результат; науковий працівник-вчений, який за основним місцем роботи відповідає до контракту професійної зайнятості наукою та має певну кваліфікацію, що підтверджується атестацією; можуть об'єднуватись у певні групи та колективи.

4. Наукова комунікація.

У розвитку сучасного суспільства важливу роль відіграє наукова інформація, отримана в результаті наукового пізнання, її отримання, поширення та використання мають суттєве значення для розвитку науки.

Наукова інформація поширюється в часі та просторі певними каналами, засобами, методами. Особливе місце в цій системі належить науковій комунікації. Наукова комунікація (НК) — обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами. Сучасні

автори теорії комунікації К. Шеннон та У. Вівер дають таке визначення комунікації: «Це всі дії, коли один розум впливає на інший».

У процесі НК виділяють п'ять основних елементів:

1) комунікант — відправник повідомлення (особа, яка генерує ідею або збирає, опрацьовує наукову інформацію та передає її).

2) комунікат — повідомлення (фіксована чи нефіксована наукова інформація, закодована певним чином за допомогою символів, знаків, кодів).

3) канал (спосіб передачі наукової інформації).

4) реципієнт — отримувач повідомлення (особа, якій призначена інформація і яка певним чином інтерпретує її, реагує на неї).

5) зворотний зв'язок — реакція реципієнта на отримане наукове повідомлення.

Вивчення комунікаційних процесів та інформаційних потоків у науковій галузі здійснюють фахівці в галузі наукових комунікацій і бібліометрії. Бібліометрія — наукова дисципліна, яка використовує статистичні методи для аналізу наукової літератури з метою виявлення тенденцій розвитку предметних галузей, особливостей авторства і взаємного впливу публікацій.

Наукова комунікація починається з комуніканта, який генерує наукову ідею чи концепцію. Це можуть бути як окремі вчені, так і колективи авторів, такі як дослідницькі групи, наукові школи, установи, інститути, регіони чи країни. Залежно від наукового статусу установи, наявності наукового ступеня, вченого звання, кількості публікацій, стажу наукової роботи визначається науковий статус комуніканта, рівень його впливу на НК. Особливу роль у комунікації відіграють видатні вчені.

Сформулювавши наукову ідею, автор безпосередньо ділиться нею з колегами, науковим керівником, котрі допомагають визначити подальший напрям її розвитку. Потім інформація поширюється серед широкого кола фахівців у формі наукової доповіді (повідомлення) на конференціях,

симпозіумах, оформляється у вигляді наукового звіту, препринта чи статті (в письмовому чи електронному вигляді).

Документована і (або) недокументована наукова інформація — це те, що передається, тобто комунікат. Наукові повідомлення найчастіше передаються за допомогою мови, зоб-ражень, дії. Зображення використовують як доповнення до мовних комунікацій (графіки, плакати). Дії підтверджують словесні висновки науковця.

Найчастіше інформація передається за допомогою мови — природної (мова людського спілкування) чи штучної (мова машинного програмування). Комунікант кодує інформацію за допомогою знаків, символів кодів, а реципієнт декодує (розшифровує, перекладає) інформацію. Наукова комунікація відбувається лише за умови, що мова наукового повідомлення зрозуміла реципієнту. Часто дослідники не можуть використати іншомовну публікацію, не володіючи відповідною мовою. Читацька аудиторія буває досить обмеженою, якщо праці видаються недостатньо поширеною мовою. У цьому випадку допомагають переклади.

Між комунікантом та реципієнтом встановлюється канал комунікації, без якого неможливий зв'язок (спосіб обміну, передачі інформації). Це — зустрічі, конференції, радіо, телебачення, Інтернет, видавництво, редакція журналу, бібліотека та інші канали, що забезпечують можливість безпосередньої чи опосередкованої наукової комунікації.

Наукова комунікація функціонує ефективно за умови існування зворотного зв'язку — реакції реципієнта на отрима-не повідомлення. Інтерес до повідомлення залежить від бага-тьох чинників: мають значення зміст проблеми, наукової ідеї, доступність інформації, місце, час видання, тираж журналу (монографії), мова,

рівень і стиль публікації. Проявами зворотного зв'язку реципієнта можуть бути цитування, посилання, відгук, рецензія, написання огляду, реферату, статті, включення ідей автора у відповідну дисципліну як базове знання та ін.

Одним з основних показників значення наукового результату є індекс цитування, який визначає кількість

посилань на ту чи іншу статтю, автора, журнал, установу, країну. Чим вищий цей показник, тим авторитетнішим є автор, тим вищий його науковий рейтинг. Посилання свідчать про рівень поширення ідеї, її наукове і практичне значення, зростання людських знань, реальне здійснення наукової комунікації.

Є багато підходів до класифікації наукової комунікації, її поділяють на пряму (безпосереднє спілкування фахівців, зайнятих у науково-дослідницькому процесі); опосередковану (комунікація між ученими через їхні наукові публікації); вертикальну (між науковим керівником і дисертантом); горизонтальну (пов'язує здобувача з представниками наукової школи) та ін. Однак найпоширенішим є поділ наукових комунікацій на формальні і неформальні, документні і недокументні, між якими встановлено тісний взаємозв'язок.

Формальна НК — обмін науковою інформацією через спеціально створені структури для генерації, оброблення і поширення наукового знання. Це — видавництва, редакції газет і журналів, науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, радіо, телебачення, бібліотеки, інформаційні центри, музеї, архіви тощо. В наукознавстві формальну комунікацію часто розглядають як опублікування статті в журналі або наукової монографії і посилання. Пряме цитування одного автора іншим свідчить про створення формального каналу комунікації між ними — від цитованого автора до того, хто цитує. Якщо два дослідники цитують третього, то створюється формальна комунікація між першим і третім автором шляхом цитування. Ефективність формальної НК визначається кількістю та якістю опублікованих наукових результатів.

Неформальна НК — це комунікація, що встановлюється між комунікантом (відправником) і реципієнтом (отримувачем) шляхом особистих контактів, зустрічей, бесід, телефонних розмов, листування тощо. Позитивним аспектом такої комунікації є економія часу, забезпечення глибшого взаєморозуміння. Ефективність неформальних НК

визначається через самозвіти, опитування, спостереження. Окремі неформальні обміни науковою інформацією стають очевидними, коли науковці у співавторстві публікують результати свого дослідження.

Документна НК — комунікація, опосередкована науковим документом, побудована на обміні документованою інформацією (ідеями, повідомленнями, знаннями). Науковий документ — це публікація результатів теоретичних і експериментальних досліджень, а також підготовка науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів. Він містить зафіксовану на матеріальному носіїв наукову інформацію для передачі її в просторі і часі.

У системі НК науковий документ набуває статусу комуніката. Він може бути у вигляді опублікованих тез, тексту наукової доповіді, статті, опису винаходу, монографії, звіту про НДР, дисертації, автореферату дисертації, аналітичного огляду, реферату тощо. Наукова інформація може передаватися у формі книги, брошури, журналу, дискети та ін. Переваги таких комунікацій:

- добре збереження наукової інформації;
- можливість вивчення, багаторазового перероблення інформації;
- ґрунтовність підготовки;
- можливість доведення до багатьох реципієнтів;
- можливість встановлення права інтелектуальної власності.

Недоліки документних НК: складність поновлення, об'ємність інформації.

Недокументна (усна) НК — передача наукової інформації в незакріпленій на матеріальному носіїв формі. Це — телефонні розмови, публічні виступи, наради, конференції, симпозіуми, безпосереднє спілкування, бесіди тощо.

Позитивним аспектом усних комунікацій є економія часу, можливість більшого порозуміння між науковцями.

З розвитком комп'ютерних і телекомунікаційних каналів комунікації можливості вільного дистанційного обміну

науковими ідеями розширюються. Автор може сам створити оригінальний рукопис в електронній формі, через мережу Internet передати його безпосередньо в редакцію журналу і відразу ж опублікувати його. Мережеві канали сприяють оперативному формальному і неформальному обміну інформацією між ученими. Деякі електронні бази даних крім статей (рефератів) містять також адреси авторів. Це дозволяє звернутися безпосередньо до автора і встановити з ним контакт. Електронний журнал є місцем інтегрованої НК, в якій автори, редактори і видавці працюють в одній системі.

Науковець повинен знати переваги та недоліки кожної форми наукової комунікації, вміти відшукати оптимальні шляхи її використання та уникати можливих проблем.

5. Визначення наукової школи

Наукова школа (НШ) — неформальний творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою і стилем дослідницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера. Це об'єднання однодумців, що розробляє життєво важливі для суспільства проблеми під керівництвом відомого в певній галузі дослідника, має значні теоретичні і практичні результати своєї діяльності, визнані у наукових колах і сфері виробництва.

У діяльності наукової школи реалізуються такі основні функції:

1. виробництво наукових знань (дослідження і навчання);
2. поширення наукових знань (комунікація);
3. підготовка обдарованих вихованців (відтворення).

Науковій школі властива сукупність ознак, які дають змогу ідентифікувати таке творче об'єднання дослідників.

Головною ознакою НШ є ефективне засвоєння і дослідження її членами актуальних проблем з висунутих керівником наукових напрямів. Мінімальний цикл, що дає підстави фіксувати існування школи, становлять три покоління дослідників: засновник школи — його послідовник — учні послідовника.

Ключова фігура НШ — її лідер, ім'ям якого названо школу.

Це — видатний, авторитетний учений, котрий розробляє фундаментальні та загальні питання науки, продукує ідеї, нові напрями досліджень, здатний об'єднати навколо себе колектив однодумців.

Вважається, що лідером НШ є переважно доктор наук. У її складі має бути не менше трьох докторів наук за спеціальністю. Проблематика наукових досліджень учнів обов'язково має бути пов'язана з тематикою вчителя — лідера школи. Інколи вказують на географічну дислокацію як одну з ознак школи. Ця формальна ознака може бути використана як додаткова в процесі ідентифікації НШ.

Найпоширенішим методом ідентифікації НШ є вивчення потоку кандидатських і докторських дисертацій науковців, які входять до цього неформального колективу. Такий підхід правомірний, оскільки виявляє взаємовідносини «вчитель — учень», що є особливо суттєвим для НШ. Він є ефективним, оскільки дає змогу отримати конкретні результати, що базуються на кількісних даних про захищені під керівництвом того чи іншого вченого дисертації, свідчить про відповідність тематики дисертацій учнів проблематиці дисертації лідера. Цей метод простий, оскільки зводить завдання ідентифікації до встановлення формальних показників. Виявленням документних потоків методом контентаналізу можна дослідити змістовну єдність проблематики НШ. Бібліометричні методи допомагають вивчити частоту цитування праць керівника його учнями.

Наукові школи є головною неформальною структурою науки, роблять значний внесок у її розвиток. Їх представники, як правило, досягають значних наукових результатів.

6. Науково-дослідницька діяльність студентів

Науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС) вищих навчальних закладів України є одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю.

Поняття «науково-дослідницька діяльність студентів» включає в себе два взаємопов'язаних елементи:

1. навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості;

2. наукові дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом професорів і викладачів.

Для НДДС вищих навчальних закладів характерним є єдність цілей і напрямів навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів наукової роботи студентів, що реалізуються в навчальному процесі та позанавчальний час. Це забезпечує їхню участь у науковій діяльності протягом усього періоду навчання, тісно пов'язану як із науково-дослідницькою діяльністю, що проводиться підрозділами ВНЗ, так і з громадською діяльністю.

Зміст і структура НДДС забезпечує послідовність її засобів і форм відповідно до логіки і послідовності навчального процесу, що зумовлює спадкоємність її методів і форм від курсу до курсу, від кафедри до кафедри, від однієї дисципліни до іншої, від одних видів занять до інших, поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань, умінь, навичок у процесі виконання ними наукової роботи. Реалізована в комплексі науково-дослідницька діяльність студентів за-безпечує вирішення таких основних завдань:

- формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань;
- прищеплення студентам навичок самостійної науко-во-дослідницької діяльності;
- розвиток ініціативи, здатності застосувати теоретичні знання у своїй практичній роботі, залучення найздібніших студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики;
- необхідність постійного оновлення і вдосконалення своїх знань;
- розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції

майбутнього фахівця;

- створення та розвиток наукових шкіл, творчих колективів, виховання у стінах вищого навчального закладу резерву вчених, дослідників, викладачів.

Науково-дослідницька діяльність студентів — це системне утворення, яке має свою структуру, зміст і форми.

Залучення студентів до науково-дослідницької діяльності здійснюється через академічну групу. На початку навчального року на стаціонарі, під час настановної сесії на заочному відділенні в групах, на курсах і факультетах проводяться бесіди про науково-дослідницьку діяльність, де висвітлюються найзначніші досягнення студентів за минулі роки, подається докладна інформація щодо запланованої наукової теми-тики інституту, факультетів, кафедр.

Зміст і форми НДДС відповідають основним напрямам науково-дослідницької діяльності вищого навчального закладу, базою її організації і проведення є кафедри. У керівництві НДДС беруть участь висококваліфіковані викладачі ВНЗ.

Зміст і характер НДДС визначаються:

а) проблематикою дослідницької і науково-методичної діяльності кафедр, факультетів, інституту;

б) тематикою досліджень, що здійснюються кафедрами у творчій співпраці з закладами культури, освіти, з усіма профільними для ВНЗ установами та організаціями;

в) умовами дослідницької роботи студентів, наявністю бази дослідження, можливістю отримання необхідних документів, наявністю комп'ютерної техніки, Internet та Intranet; забезпеченням НДДС науковим керівництвом та ін.

Науково-дослідницька діяльність студентів ВНЗ здійснюється за трьома основними напрямками:

- науково-дослідницька робота, що є невід'ємним елементом навчального процесу і входить до календарно-тематичних та навчальних планів, навчальних програм як обов'язкова для всіх студентів;
- науково-дослідницька робота, що здійснюється поза навчальним процесом у межах СНТТ — у гуртках,

перекладацьких та інформаційних студіях, фольклорних експедиціях та ін.;

- науково-організаційні заходи: конференції, конкурси та ін.

Науково-дослідницька робота студентів у межах навчального процесу є обов'язковою для кожного студента і охоплює майже всі форми навчальної роботи:

1. написання рефератів наукової літератури з конкретної теми в процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних і професійно-орієнтованих, спеціальних дисциплін, курсів спеціалізацій та за вибором;
2. виконання лабораторних, практичних,
3. семінарських та самостійних завдань, контрольних робіт, що містять елементи проблемного пошуку;
4. виконання нетипових завдань дослідницького характеру в період виробничої практики, на замовлення підприємств, установ, організацій, закладів культури тощо;
5. розробка методичних матеріалів з використанням дослідницьких методів (глосаріїв, кросвордів, програм і методик соціологічних досліджень тощо);
6. підготовка і захист курсових та дипломних робіт, пов'язаних з проблематикою наукових досліджень спеціальних кафедр.

Методика постановки і проведення НДДС у навчальному процесі визначається специфікою ВНЗ, його науковою і матеріально-технічною базою, набутими традиціями.

Для проведення цієї роботи студенти отримують робоче місце в лабораторії кафедри, комп'ютерному класі, бібліотеці.

У деяких вищих навчальних закладах навчально-дослідницькій роботі передують спеціальний курс з основ організації та методики проведення наукових досліджень, з організації бібліографічної та патентно-ліцензійної діяльності.

Чітка організація НДДС у навчальному процесі сприяє поглибленому засвоєнню студентами спеціальних навчаль-

них дисциплін, дозволяє найповніше виявити свою індивідуальність, сформулювати власну думку щодо кожної дисципліни. При цьому особлива увага приділяється залученню студентів до збору, аналізу та узагальнення кращого практичного досвіду, проведення соціологічних та експериментальних досліджень, підготовки доповідей і повідомлень.

Студенти, які досягли значних успіхів у науково-дослідницькій діяльності, можуть працювати за індивідуальним графіком виконання навчального плану в межах установленого терміну навчання. Студенти-науковці, випускники за рішенням ЕК можуть бути рекомендовані до вступу в аспірантуру, на викладацьку роботу.

-

Лекція 2. Розвиток науки.

Основні напрями досліджень у сучасній лінгвістиці.

1. Закономірності розвитку науки та її функції
2. Основні напрями досліджень у сучасній лінгвістиці: предметна царина та термінологічний апарат

1. Закономірності розвитку науки та її функції

Підвищення ролі науки в суспільстві, зростання її соціального престижу ставить високі вимоги до знань про науку. Аналіз науки передбачає звернення до її виникнення і розвитку.

Становлення науки пов'язане з таким ступенем розвитку людського суспільства, коли був нагромаджений певний мінімум наукових знань і здійснювалась передача їх у різних видах практичної діяльності.

Характеристику науки вперше було дано Арістотелем. Він створює науку як особливу форму знання – знання заради самого знання – і в досягненні його бачить вищу мету людської діяльності. Успіхи природознавства епохи Відродження створили нову об'єктивну основу виникнення філософського дослідження науки, а необхідність та неминучість боротьби з схоластикою стимулювали даний процес.

Подальший розвиток науки привів до синтезу органічного поєднання теоретичних і емпіричних методів дослідження. Такий тип наукового пізнання характерний для науки Нового часу.

Промислова революція призводить до розвитку капіталізму і виникнення науки нового типу – вона починає перетворюватися в безпосередню продуктивну силу суспільства. Загалом, в історичному генезисі науки можна виділити три основних періоди.

1. Переважно особистісно-світоглядна орієнтація науки: від її виникнення до Галілея і Ньютона. Основною метою наукової діяльності в соціальному плані було формування загального уявлення про світ і місце в ньому людини.

2. Переважно технологічна, матеріально виробнича орієнтація науки: починаючи з XVII ст. і до сучасності. Технічна орієнтація науки була за результатами революційною як для техніки, так і для самої науки. Техніка стає “певною силою знання” і все більше залежить від успіхів наукових досліджень. Наука стає фактором виробничого процесу, який у свою чергу стає сферою її застосування. В цьому аспекті і виражається сутність нової цільової орієнтації науки, нового історичного етапу її розвитку.

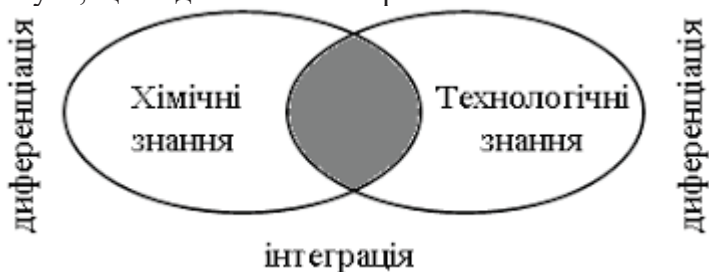
3. Орієнтація на розвиток інтелектуального творчого потенціалу особистості (сучасний етап). В ході науково-технічного прогресу інтелектуальний, духовний розвиток людей стає провідним фактором зростання матеріального виробництва.

Розвиток науки в сучасному суспільстві спричиняє “вертикальну” інтеграцію науки – тенденцію до все більшого зближення науки з практикою, а в зв’язку з цим – до зближення між фундаментальними і прикладними науками. Відбуваються суттєві зміни в науці як системі знання, поглиблюються процеси диференціації та інтеграції наукового знання.

Результатом диференціації є поява окремих теоретичних систем і виділення їх у самостійні галузі науки із своїм предметом, мовою і методом. Диференціація наукового знання супроводжується його інтеграцією, що являє собою не просто об’єднання існуючих систем у щось єдине, не суму знань, досягнутих різними науками, а прагнення в процесі взаємозв’язку запозичити один у одного і методи, і мову, щоб застосувати їх для вивчення свого об’єкта. Інтеграція шляхом перенесення методів і мови науки є одним із показників глибокої єдності сучасного наукового знання.

Інтеграція охоплює чітко відокремлені одна від одної науки і означає процес, пов’язаний з підпорядкуванням окремих наук, що виділяються, цілісній структурі концептуального каркасу висхідного знання. Тенденція до інтеграції наук відображає універсальний характер руху матерії та її основних атрибутів – простору, часу, причинності, можливості і дійсності та ін.

Інтеграція і диференціація діалектично взаємопов'язані. Диференціація виступає як форма виділення нових концепцій із знання, що стало традиційним, причому стара концепція може виступати як хронічний випадок нової із збереженням її значення для певного кола явищ. Але в процесі диференціації розвиваються теорії, які починають наближатися між собою, формуючи загальний концептуальний апарат і сприяючи дальшому синтезу знання. Суміжні галузі різних наук зливаються, утворюючи нові дисципліни. Так виникає нова наука, що виділяється із старої.

Саме діалектичний синтез становить зміст зростаючого взаємозв'язку наук, а інтеграція виступає як форма цієї взаємодії. Особливу роль виконує філософія, яка володіє універсальним категоріальним апаратом і пронизує все інтелектуальне поле сучасних базисних наук.

Інтегративні потенції перш за все виявляються у використанні принципів загального зв'язку явищ і матеріальної єдності світу. Разом з тим і інші принципи, закони та категорії філософії відіграють істотну роль в інтеграції наук про природу і суспільство, оскільки вони на загальному рівні відображають істотні взаємозв'язки між атрибутами та властивостями матерії, між буттям та свідомістю.

Філософія, з одного боку, узагальнює інтегративні тенденції в окремих науках, а з другого, - виконуючи методологічні функції пізнання, здійснює як синтез знання в окремих наукових дисциплінах, так і "зовнішній" синтез між дисциплінами та їхніми основними підрозділами.

Філософія, що є ядром таких інтегративно-загальнонаукових форм пізнання, як методологія, світогляд, наукова картина світу безпосередньо через них справляє великий вплив на зближення наук про природу і суспільство, на розвиток техніки.

Розвиток будь-якої галузі науки має чотири фази:

1. латентною, вона починається з виникнення «зародкових» робіт, роль яких встановлюється, звичайно, тільки при подальшому історичному аналізі.

2. період початкового оформлення і розвитку ідей. Вона характеризується «вибуховим» зростанням інформації при менш швидкому зростанні кількості авторів.

3. період експлуатації ідей — галузь стає доступною для освоєння ширшому колу авторів. Кількість авторів і публікацій помітно зростає, але темпи цього зростання знижуються. В цей період у даній галузі можуть зародитися «гарячі точки», які з часом відділяються від неї і перетворюються в самостійні галузі досліджень.

4. фаза названа періодом насичення: галузь вичерпує себе, основні ідеї переходять у підручники. Далі можливий розпад на декілька галузей або зникнення як самостійної галузі досліджень.

2. Основні напрями досліджень у сучасній лінгвістиці: предметна царина та термінологічний апарат

Фонологія (від грец. *phone* – звук і *logos* – вчення) – це розділ мовознавства, що вивчає структурні й функціональні закономірності звукової системи мови. Цим вона відрізняється від фонетики, яка вивчає мовлення у його фізичному, акустично-артикуляційному аспекті. Основною одиницею фонології є фонема – одиниця звукової системи мови, що слугує для розпізнавання й розрізнення значення морфем, у структуру яких вона входить як мінімальний компонент, а через морфеми – і значення слів. Сама фонема не має значення. Це одностороння одиниця мови.

Морфологія (від грец. *morphe* – форма і *logos* – слово, вчення) – розділ граматики, що вивчає структуру,

закономірності функціонування і розвитку механізмів мови, що забезпечують побудову і розуміння його словоформ. Основними одиницями аналізу морфології є морфема і словоформа.

Морфема як послідовність фонем є мінімальною одиницею морфології, а словоформа як послідовність морфем – максимальною. Власне підґрунтям виділення морфології в окремий розділ внутрішньої лінгвістики є здатність словоформ розкладатися на морфеми. Словоформа як певна послідовність морфем є максимальною одиницею морфології й мінімальною одиницею синтаксису. Морфема є двосторонньою одиницею, тобто вона має означальне і означуване, і тому є мовним знаком, що становить собою комбінацію смислу з певним акустичним образом. Означальне – це формальна сторона мовного знака, а означуване – смислова.

Морфеми поділяють на лексичні, репрезентовані коренем, і граматичні, репрезентовані флексіями (book – s; smile – s). Лексичні та граматичні морфеми різняться між собою за низкою параметрів:

- лексичні морфеми напряду пов'язані з нелінгвістичною дійсністю, тобто з предметами, подіями, ідеями тощо, які вони відображають, а граматичні морфеми – лише опосередковано, через лексичні морфеми, з якими вони сполучаються;
- граматичні морфеми, на відміну від лексичних, є зв'язаними, вони можуть функціонувати лише у сполученні з лексичними;
- граматичні морфеми, на відміну від лексичних, є релятивними, тобто такими, що диференціюють свої значення парадигматично, в межах опозицій у системі мови.

Відповідно, значення граматичних морфем (флексій) вивчає морфологія, а значення лексичних морфем (коренів) і цілих слів – лексикологія.

Лексикологія (від грец. *lexikos* – такий, що має стосунок до слова і *logos* – вчення) – розділ мовознавства, що

вивчає слово у структурному (виділення слова як одиниці лексичного рівня мови, його морфемна структура), семантичному (лексичне значення слова) і функціональному (роль слова у структурі мови і мовлення) аспектах.

Структурний аспект полягає у встановленні критеріїв дискретності і тотожності слова: у першому випадку його порівнюють зі словосполученням для виявлення його ознак як окремої цілісної сутності; у другому – встановлюють інваріант слова, що лежить у основі його граматичних форм (словоформ), сукупність яких формує парадигму. Цим займається морфологія.

Семантичний аспект лексичних одиниць є предметом лексичної семантики або семасіології, яка досліджує типи значення слова. Окремою проблемою семасіології є вивчення полісемії (багатозначності) одиниць, що є проявом асиметрії мовного знака (одна форма і багато значень).

Семасіологію часто протиставляють ономасіології або теорії номінації, яка досліджує усі одиниці мови (насамперед лексичні й фразеологічні) з погляду здійснення ними номінативної функції, тобто функції називання предметів, явищ, якостей, дій тощо. Якщо семасіологія спрямовує аналіз від поняття про об'єкт/явище до одиниці мови, яка його позначає, то ономасіологія – від об'єкта/явища до думки про цей об'єкт/явище і до позначення їх мовними засобами. Як семасіологія, так і ономасіологія є підрозділами семантики.

Словарна система мови досліджується у двох аспектах: системному та стратифікаційному.

Системний аспект полягає у вивченні системних (парадигматичних) зв'язків між словами: з опорою на форму – омонімії й паронімії (об'єднання на підставі схожості й часткової схожості форми); з опорою на зміст – синонімії (схожість значення), антонімії (протилежність значення) тощо.

Стратифікаційний аспект передбачає виділення різноманітних словарних пластів на різних підставах: за сферою вжитку – загальноновживана лексика і стилістично

маркована, тобто така, що вживається у певних умовах функціонування мови (поетична, наукова, професійна, аргументаційна, діалектизм тощо); за емоційним забарвленням – нейтральна й емоційно маркована лексика; за історичною перспективою – неологізми, історизми, архаїзми; за походженням – інтернаціональна й національна лексика. У стратифікаційному аспекті лексикологія змикається з стилістикою.

Функціональний аспект спрямований на вивчення слова з погляду його ролі у структурі й функціонуванні мови, а також його відносин з одиницями інших рівнів. Одним з об'єктів дослідження тут є сполучуваність слів. Розрізняють вільні (*a beautiful girl; a clever boy*) й ідіоматичні словосполучення (*to wind smb. round one's little finger*). Перші є предметом синтаксису, а другі – фразеології.

Синтаксис (від грецьк. *syntaxis* – побудова, порядок) – розділ граматики, що вивчає процес породження мовлення: сполучуваність та порядок слів у межах речення, загальні властивості речення як одиниці мови й висловлення як одиниці мовлення.

Речення – це будь-яка синтаксична структура (від слова і більше), що становить собою певне повідомлення. Головною ознакою речення є предикативність, тобто віднесеність предмета повідомлення до дійсності, яка реалізується за рахунок співвіднесення предмета думки, – предметного компонента, вираженого підметом, з певною ознакою, якістю, властивістю, дією, що приписуються предмету думки непередметним компонентом, вираженим присудком. Предикативність реалізується за рахунок модальності, вираженої категоріями способу, часу і особи. Порівняємо: *a beautiful woman* та *The woman is/was/must be/ must have been/ should be beautiful*.

У другій половині XX ст. намітилося кілька тенденцій розвитку синтаксису: семантичний синтаксис та комунікативний синтаксис.

Семантичний синтаксис вивчає співвідношення між реченням та ситуацією, яку воно позначає, і подає речення

як таке, що відбиває певну ситуацію реальної дійсності з певними учасникам або актантами, яким приписуються певні семантичні ролі залежно від характеру предиката. Наприклад, у реченні **John broke the cup** актант **John** є агенсом (активним суб'єктом дії), а **cup** – пацієнсом (об'єктом дії); у реченні **John bought Mary a car** актант **John** є агенсом; **car** – пацієнсом; **Mary** – бенефіціантом, тобто актантом, що отримує вигоду від дії агенса.

Основним поняттям тут є поняття пропозиції, тобто семантичний інваріант речення. Наприклад речення *John gave me the book/ Will John give me the book?/ John, give me the book/I believe that John gave me the book/John must have given me the book* мають одну пропозицію або інваріант, до складу якої входять актанти, репрезентовані предметним компонентом предикації (**John/book/1st person/me**), а також предикат, здатний набувати модальних та темпорально-видових характеристик: [(GIVE) John, book, 1st person].

Пропозиція актуалізується у висловлюванні, де її предметні компоненти вступають у відношення референції, тобто співвідносяться з об'єктами і ситуаціями позамовної дійсності.

На зміну традиційному погляду на референцію приходить інтенціональний підхід, де не слово як таке, а саме мовець вказує на той чи інший об'єкт, тобто акт референції здійснюється мовцем інтенціонально. Відтак, референція залежить від інтенції мовця й умов контексту.

Саме таке розуміння референції притаманне комунікативному синтаксису, що вивчає речення, актуалізоване у мовленні, тобто висловлювання й умови їх функціонування, насамперед використання висловлювань для досягнення певної мети у певній ситуації. Так, поняття висловлювання розширюється до поняття мовленнєвого акту, яке стає основним об'єктом вивчення нової дисципліни – прагматики.

Семантика (від грец. *semantikos* – те, що позначає) – розділ мовознавства, що вивчає зміст або інформацію, яку передають одиниці мови всіх рівнів (слова, граматичні форми слова

за рахунок морфем, словосполучення, речення). Семантика є розділом семіотики, тобто науки про властивості знакових систем. Однією із таких систем є мова. Семіотика складається з трьох частин: семантики, що вивчає відношення знаку до означуваного; синтактики – відношення знаків між собою (насамперед, вільні словосполучення; проблеми сполучуваності слів взагалі); прагматики – відношення знаків до індивіда, який ними користується.

Традиційна семантика залишається в межах системи (внутрішня лінгвістична дисципліна) і розглядає відношення в межах мовного знака. Традиційно учасниками цього відношення вважають означальне (словоформу) й означуване (смысл, асоційований зі словоформою). Означальне є співвіднесеним, з одного боку, з конкретним об'єктом дійсності, який воно позначає, – референтом, або класом об'єктів – денотатом, а, з другого боку, – з поняттям про цей об'єкт, – сигніфікатом.

Прагматика (від грец. *pragma, pragmatos* – діло, дія) – розділ мовознавства, що вивчає вплив комунікантів один на одного за допомогою мовних знаків. Активний розвиток прагматики почався у 70-х роках ХХ ст. Прагматика – це вихід за межі внутрішньої лінгвістики; це сфера спільної діяльності психологів, соціологів, філософів і логіків, оскільки прагматичні значення пов'язують мовні знаки з ситуацією мовлення (офіційна, неофіційна), зі станом, комунікантів у момент мовленнєвої взаємодії, їх намірами, мотивами, інтенціями, правилами ввічливості (Дж. Ліч), правилами співробітництва (Г. Грайс), паралінгвістичними засобам (жестами).

Внутрішньонауковим стимулом для розвитку прагматики стало вчення про пропозицію, що включало ідею референції в її інтенціональному тлумаченні. Основним поняттям прагматики є мовленнєвий акт. Суть ідеї мовленнєвого акта полягає в тому, що, промовляючи речення у ситуації спілкування, співрозмовники здійснюють певну дію: відсилають до певних об'єктів, інформують про щось, просять, обіцяють, вибачаються, вимагають,

хвалять, ображають тощо, тобто здійснюють цілеспрямовану мовленнєву дію згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими у певному суспільстві. Мовлення постає як цілеспрямована діяльність.

Стилістика (від лат. *stilus, stylus* – паличка з гострим кінцем для письма, манера письма). Спочатку термін «стилістика» використовувався для позначення розділу мовознавства, предметом якого було вивчення структури одиниць, більших, ніж речення й групування їх в абзаци. Таке тлумачення було характерним для американських дескриптивістів 40-50-х р.р. XX ст., які вивчали аранжування елементів структури мови в мовленні, від морфеми до речення. Потім стилістика переросла в науку, що вивчає закономірності побудови тексту. Побудова тексту передбачає вибір мовцем мовних форм із заданих можливостей – фонетичних, граматичних, лексичних, синтаксичних і комбінації їх у одному акті мовлення. Такий підхід ліг в основу поняття функціонального стилю.

Функціональний стиль – це різновид літературної мови, який ґрунтується на різних типах мислення (побутовому, науковому, публіцистичному, естетичному тощо) і характеризується сукупністю мовних засобів, що відповідають цим типам мислення, а також принципам і прийомам добору одиниць мови учасниками спілкування залежно від змісту, контексту та ситуації, у яких вони перебувають.

У цьому аспекті функціональна стилістика має зв'язок із соціолінгвістикою. З іншого боку, поняття функціонального вибору передбачає наявність у мові одиниць, що мають одне або близьке денотативне, але різні конотативні значення, що пов'язує стилістику з прагматикою.

Соціолінгвістика вивчає так звані соціолінгвістичні перемінні, які, з одного боку, співвідносяться з певним рівнем мовної структури (фонологічним, морфологічним, синтаксичним, лексико-семантичним), а з іншого – з варіюванням соціальних ситуацій використання мови. Однією з основних проблем соціолінгвістики є проблема соціальної диференціації мови на всіх рівнях структури і,

зокрема, характер взаємозв'язків між мовними і соціальними структурами. Диференціація мови охоплює як соціально-статусну (обумовлену різноманітністю соціальної структури: соціальні класи; професійні групи; територіальні групи; гендерні групи; вікові групи), так і ситуативну (ситуації спілкування: офіційні/неофіційні). Від соціолінгвістики відмежовується гендерна лінгвістика.

У межах дискурсивної парадигми особливо стрімкого розвитку набуває когнітивна лінгвістика – наука, що вивчає ментальні структури репрезентації знань і досвіду людини. Основною одиницею когнітивної лінгвістики є концепт.

Якщо поняття – це абстрактна сутність, набір певних ознак, то концепт – це ментальна одиниця; елементарна одиниця структурованого знання. Не всі концепти є вербалізованими, але лінгвістика вивчає саме вербалізовані концепти. Вербалізовані концепти прирівнюються до значень одиниць мови. Проте репрезентація концепту в мові не обмежується конкретною одиницею. Він може бути репрезентованим цілою низкою різноманітних одиниць: від слова до тексту.

Окреме місце серед дисциплін дискурсивного циклу займає психолінгвістика, що вивчає когнітивні мех. анізми продукування і сприйняття мовлення.

Лінгвокультурологія, досліджує культурно специфічні концепти, які відбивають взаємодію між мовою і культурою. Для російської культури такими є, наприклад, ДУША, НОСТАЛЬГІЯ; для англійської – ПРИВАТНІСТЬ; французької – ВМІННЯ ЖИТИ тощо.

Інтегральною лінгвістичною дисципліною є дискурс-аналіз як сфера вивчення мовленнєвої діяльності людини, виходячи з її соціокультурної і психологічної обумовленості, що поєднує прагматику, а також когнітивну лінгвістику, соціолінгвістику й психолінгвістику та вивчає мовленнєву діяльність людини в аспекті породження (сприйняття); функцій, інтенцій; когнітивних механізмів; а також з урахуванням соціальних і культурних чинників.

Лекція 3. Курсова робота: структура, оформлення та захист.

1. Мета та завдання курсової роботи.
2. Вибір теми курсової роботи.
3. Вимоги до курсової роботи.
4. Структура курсової роботи.
5. Етапи виконання курсової роботи

1. Мета, завдання та вимоги до курсової роботи

Курсова робота є однією з найважливіших форм навчального процесу. Вона спрямована переважно на практичну підготовку і виконується в відповідності з навчальними планами.

Курсова робота є одним із видів наукової роботи, самостійним навчально-науковим дослідженням студента, виконується на кожному курсі з певної дисципліни або з двох-трьох дисциплін одного спрямування. Виконання курсової роботи має за мету дати студентам навички проведення наукового дослідження, розвинути у них навички творчої самостійної роботи, оволодіння загальнонауковими і спеціальними методами сучасних наукових досліджень, поглибленим вивченням будь-якого питання, теми навчальної дисципліни. Згідно з Положенням про організацію навчального процесу вищих навчальних закладах України курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного завдання.

Мета курсової роботи:

а) закріпити, поглибити і розширити теоретичні знання, б) оволодіти навичками самостійної роботи; в) виробити вміння формулювати судження і висновки, логічно послідовно і доказово їх викладати; г) виробити вміння публічного захисту; д) підготуватися до більш складної задачі - виконання дипломної роботи.

Завдання курсової роботи:

- Курсова робота допомагає студентові
- системно показати теоретичні знання з вивчення дисципліни,
- оволодіти первинними навичками дослідної роботи,
- збирати дані,
- аналізувати, творчо осмислювати,
- формулювати висновки, пропозиції та рекомендації з предмету дослідження.

2. Вибір теми курсової роботи.

Тематика курсових робіт має відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватися з практичними потребами конкретного фаху. Керівництво здійснюється, як правило, найбільш кваліфікованими викладачами профільюючих кафедр. Термін виконання курсових робіт визначається робочим навчальним планом.

Теми курсових робіт та графіки їх виконання розробляють і затверджують кафедри.

Курсова робота допомагає студентові системно показати теоретичні знання з вивчення дисципліни, оволодіти первинними навичками дослідної роботи, на перших курсах - з інформаційними матеріалами, на третьому та четвертому - з практичними даними роботи конкретних підприємств галузі, збирати дані, аналізувати, творчо осмислювати, формулювати висновки, пропозиції та рекомендації з предмету дослідження. Тут є слушна нагода проконтролювати знання і вміння студента, правильно організувати дослідну роботу, оформити її результати і показати готовність до виконання підсумкової роботи з фаху.

Тематика курсових робіт з навчальної дисципліни щорічно затверджується кафедрою. Студентам надається право вільного вибору теми.

3. Вимоги до курсової роботи.

Вимоги, що пред'являються до курсової роботи, можна об'єднати в три групи: -вимоги до структури;

- вимоги до змісту (основної частини);
- вимоги до оформлення.

4. Структура курсової роботи.

Структура курсової роботи повинна сприяти розкриттю обраної теми та мати: титульний аркуш, анотацію, перелік умовних позначень, зміст, вступ, основну частину, висновок, список використаних джерел і додатки.

Титульний аркуш є першою сторінкою курсової роботи і є основним джерелом бібліографічної інформації, необхідної для оброблення та пошуку документа.

Титульний аркуш повинен мати відомості, які подають у такій послідовності:

- а) назва міністерства і навчального закладу;
- б) гриф допущення до захисту;
- в) прізвище, повні ім'я і по батькові автора;
- г) повна назва документа;
- д) підписи відповідальних осіб, включаючи керівника роботи;
- е) рік виконання курсової роботи;

Усі прийняті у курсовій роботі малопоширені умовні позначення, символи, одиниці, скорочення і терміни пояснюють у переліку, який вміщують безпосередньо перед змістом, починаючи з нової сторінки.

Зміст вміщує в собі вступ, заголовки розділів і підрозділів (якщо вони є), висновки, список використаних джерел, додатки (якщо вони є) із вказівкою номера сторінки, з якої починається розділ чи підрозділ.

У вступі має бути:

- Актуальність (Topicality) проблеми
- Мета (Aim, Objective) дослідження: вивчити і науково обґрунтувати...
- У відповідності з метою дослідження ставляться такі завдання (tasks): 1)...2)...3)...
- Об'єкт (object) дослідження:...
- Предмет (Subject) дослідження:...
- Методи (Methods) дослідження:

- Наукова новизна (Scientific novelty) дослідження полягає у тому...
- Теоретичне значення та Практичне значення дослідження.

Вступ обов'язково слід почати з обґрунтування актуальності теми, але воно не повинно бути занадто розлогим і багатослівним. Тим не менше тут основне завдання полягає в тому, щоб зробити його переконливим.

Далі слід зупинитися на описі ступеня розробленості теми в науковій літературі. Тут необхідно привести назви основних джерел, охарактеризувати сформовані підходи і методи, відзначити і оцінити індивідуальний внесок у розробку проблеми різних вчених. Разом з тим слід показати, що ще залишилося нерозробленого в ній, щоб було зрозуміло, з якою метою особисто ви за неї беретеся.

Потім потрібно переходити до досить важкого етапу - формулюванні мети і завдань своєї роботи. При визначенні мети та завдань досліджень необхідно правильно їх формулювати.

Це формулювання повинно бути по можливості чітким і коротким. Його призначення - визначити стратегію і тактику написання роботи. Безумовною вимогою до тексту курсової є відповідність сформульованої мети і виконання поставлених завдань.

Нарешті, необхідно торкнутися методології та методів дослідження. Основна частина курсової роботи присвячена вирішенню поставлених у вступі завдань.

Основна частина роботи включає дві-чотири глави, які розбивають на розділи та підрозділи. Перший розділ – теоретична частина (огляд літературних джерел з вибраної теми, аналіз відповідних темі понять, наукових положень, ступеня розробленості проблеми); другий розділ – практична частина або експеримент (практичний аспект теми, що досліджується); третій розділ – практична частина або експеримент (інновації та шляхи вдосконалення досліджуваного питання);

Кожна глава присвячується вирішенню завдань,

сформульованих у вступі, і закінчується констатацією підсумків, тобто висновками до розділів.

Необхідно уникати логічних помилок, наприклад, коли однаково називають курсову роботу та одну з її глав.

Висновки повинні містити в собі синтез “наскрізних” висновків за розділами, оцінку повноти вирішення поставлених завдань, узагальнення та інтерпретація отриманих результатів.

Бібліографічні описи посилань у переліку наводять відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

У додатках вміщують матеріал, який:

- є необхідним для повноти курсової роботи, але включення його до основної частини наукової роботи може змінити впорядковане і логічне уявлення про дослідження.
- не може бути розміщений в основній частині курсової роботи через великий обсяг або способи його відтворення.

У додатки можуть бути включені:

- додаткові ілюстрації або таблиці;
- матеріали, які через великий обсяг, специфіку викладання або форму подання не можуть бути внесені до основної частини (малюнками, схемами, графіками, діаграмами)

Кожен додаток повинен починатися з нового аркуша і мати заголовок, виконаний великими літерами. У правому верхньому кутку над заголовком великими літерами пишеться відповідно: ДОДАТОК А, ДОДАТОК Б тощо.

Загальні вимоги щодо оформлення курсової роботи

Оптимальний обсяг курсової роботи – 25 для 3 курсу та 30-40 друкованих сторінок для 4 курсу, список використаної літератури – відповідно близько 25 та 30 джерел.

Текст курсової роботи набирається на комп’ютері на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210 × 297 мм). Сторінки обмежуються полями.

Рекомендована гарнітура – Times New Roman, кегль – 14,

інтервал між рядками – 1,5.

Курсова робота має бути надрукована чітко, без помилок і виправлень. Текст курсової роботи може ілюструватись рисунками, схемами, графіками, діаграмами та таблицями.

Титульну сторінку курсової роботи включають до загальної нумерації сторінок, але не нумерують. Далі номер сторінки проставляють у правому верхньому кутку аркуша. За титульною сторінкою наводяться послідовно зміст, вступ, розділи в порядку подання, висновки, список використаних джерел, додатки.

Всі вони починаються з нової сторінки, а кожен з підрозділів – після закінчення попереднього.

Текст основної частини курсової роботи поділяють на розділи та підрозділи. Кожну структурну частину роботи починають з нової сторінки.

Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично відносно тексту.

Заголовки підрозділів друкуються малими літерами (крім першої великої) з абзацу. В кінці заголовка крапки не ставлять.

Номер розділу ставиться після слова «РОЗДІЛ», після номера крапка не ставиться, потім з нового рядка друкується заголовок розділу.

Підрозділи нумеруються в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між ними ставиться крапка. У кінці номера підрозділу має стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). У тому самому рядку дається заголовок підрозділу.

Посилання на наукові літературні джерела в тексті наводяться у квадратних дужках []. Це може бути посилання на джерело в цілому або на джерело із зазначенням конкретної сторінки.

Наприклад.

«Кількість акціонерних товариств в економіці України у

2010 році становила 29 тис. [3, с. 45]».

«Дана ситуація відповідає виконанню вимог статті 24 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу» щодо інформування емітентами цінних паперів громадськості про своє господарсько-фінансове становище і результати діяльності [8]».

«Протириччя розвитку сучасних корпоративних відносин в Україні розглядаються у працях [1–5]».

«Агентство корпоративних новин за підтримки Українського інституту розвитку фондового ринку проінформувало, що згідно з рішенням ДКЦПФР № 221 від 03.06.2010 р. оприлюднення звітності публічних товариств має бути на веб-сайті *www.corporation.com.ua* [10]».

«Суперечності процесів трансформування відкритих і закритих акціонерних товариств у публічні і приватні детально розглянуті у працях Ю. Петруні і В. Євтушевського [6, с. 25–38; 9, с. 114–130]».

«Методи та форми врегулювання корпоративних конфліктів у вітчизняному корпоративному секторі ґрунтовно висвітлені у статті [7]».

Цифри у квадратних дужках відповідають порядковому номеру джерела у списку використаних джерел.

Ілюстрації повинні мати назву, яку розміщують після номера ілюстрації.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій в додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між ними ставиться крапка.

Наприклад:

Рис. 1.2. Структурні елементи курсової роботи

У таблицях наводяться цифрові дані. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею

Назва і слово «Таблиця» починаються з великої літери. Слово «Таблиця» друкують праворуч, над правим верхнім кутом заголовка таблиці один раз, на інших сторінках пишуть «Продовження табл....». Назви не підкреслюють.

Джерела можна розміщувати:

- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків (такий спосіб є найпоширеніший та універсальний);
- у хронологічному порядку;
- за послідовністю посилань у тексті.

Авторів з однаковими прізвищами подають в алфавітному порядку їхніх ініціалів; праці одного автора – за алфавітом перших літер назв його праць; праці одного автора з однаковою назвою – за хронологією.

Спочатку наводять літературу, видану кирилицею, далі – латиною і мовами з особливою графікою (за алфавітом назв мов – арабською, вірменською, грузинською тощо).

Кожний додаток починається з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований вгорі малими літерами з першої великої.

Додатки позначаються послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ї.

5. Етапи виконання курсової роботи.

На першому етапі студент обирає тему курсової роботи та узгоджує її з науковим керівником.

На другому етапі відбувається пошук, аналіз та узагальнення інформації, що міститься в літературі (підручниках, навчальних посібниках, монографіях, статистичних збірниках, наукових статтях тощо) відповідно до обраної теми. На основі проведеного огляду літератури студент розробляє план курсової роботи із зазначенням основних розділів і підрозділів. План погоджується з керівником і затверджується ним.

На третьому етапі студент здійснює спробу обґрунтувати актуальність теми, сформулювати мету та основні завдання курсової роботи, визначити об'єкт і предмет дослідження; визначається з інформаційним забезпеченням виконання курсової роботи. Надалі окремі складові вступу можуть доопрацьовуватися й уточнюватися відповідно до змісту курсової роботи. Обсяг вступу до курсової роботи має становити не більше двох-трьох сторінок тексту.

На четвертому етапі студент вивчає спеціальну літературу та пише кваліфікований огляд, в якому визначає основні напрями дослідження та методику його проведення.

На п'ятому етапі реалізують методику дослідження щодо обраної теми. Для цього застосовують методи, які мають відповідати складності проблеми і сформульованій меті курсової роботи.

На відміну від рефератів, доповідей і контрольних, до курсової роботи пред'являється вимога хоча б **відносної самостійності**. Мається на увазі не самостійність викладу, яка бажана у всіх перерахованих випадках, а **самостійність наукової думки** - наскільки це допускає рівень професіоналізму студента.

Необхідно правильно розуміти сутність методу теоретичного аналізу і не зводити всю курсову роботу до переписування цілих сторінок з двох-трьох джерел. Щоб робота не межувала з плагіатом, серйозні теоретичні положення необхідно давати з посиланням на джерело. Причому це не має бути підручник з даної дисципліни. Написання курсової роботи передбачає більш глибоке вивчення обраної теми, ніж вона розкривається в навчальній літературі.

Зміст роботи слід ілюструвати таблицями, графічним матеріалом (малюнками, схемами, графіками, діаграмами).

Виконуючи роботу, не слід перевантажувати її довгими цитатами з авторитетної теоретичної публікації. Наприклад, даючи визначення, треба своїми словами переказати, хто з учених і в яких джерелах дає визначення (поняття) цього терміна, і обов'язково порівняти різні точки зору, показати збігу та розбіжності, а також найбільш доказові висновки в міркуваннях учених.

У роботах, що носять в основному теоретичний характер, аналізуючи літературу по темі дослідження, вивчаючи й описуючи досвід спостережуваних подій, автор обов'язково висловлює свою думку і ставлення до порушуваних сторонам проблеми.

Написання курсової роботи здійснюється під керівництвом викладача - керівника роботи. Керівництво починається з

видачі завдання і продовжується у формі консультацій.

Студент під час консультацій уточнює коло питань, що підлягають вивченню, складає план дослідження, структуру роботи, терміни виконання її етапів, визначає необхідну літературу та інші матеріали, а також усуває недоліки в роботі, на які вказує керівник.

Виконана курсова робота у встановлений навчальним планом термін подається керівникові курсу й після реєстрації передається науковому керівнику для рецензування. У своїй рецензії викладач зазначає позитивні сторони й недоліки курсової роботи, оцінює ступінь самостійності формулювання основних положень та висновків, наявність елементів творчого пошуку й новизни, величину масиву опрацьованої інформації, дотриманням вимог щодо змісту й оформлення роботи, а також робить висновок щодо допуску до захисту з попередньою оцінкою за чотирибальною шкалою. У разі незадовільної оцінки робота повинна бути перероблена з урахуванням зауважень рецензента. Вдруге робота здається з попередньою рецензією.

Захист роботи проводиться на засіданні спеціальної комісії, що складається з двох-трьох чоловік, один з яких - керівник курсової роботи. Склад комісії затверджується кафедрою.

Курсова робота повинна бути захищена до початку екзаменаційної сесії.

Процедура захисту передбачає стислий виклад студентом головних проблем дослідження та їх вирішення, відповіді на запитання членів комісії. До захисту студент отримує свою роботу, знайомиться з рецензією й готується аргументовано відповісти на зауваження й запитання. У процесі захисту членами комісії оцінюється глибина знань студентом досліджуваної теми, уміння вести дискусію, обґрунтовувати й відстоювати свою точку зору, чітко відповідати на поставлені запитання. На захисті студент повинен дати вичерпні відповіді на зауваження рецензента та запитання членів комісії. Остаточна оцінка курсової роботи виставляється комісією за підсумками захисту і якості виконаної роботи.

Лекція 4. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження

1. Поняття магістерської роботи
2. Структура магістерської роботи
3. Порядок виконання і захисту магістерської роботи
4. Аналіз виконання і захисту магістерських робіт

1. Поняття магістерської роботи

Магістр - це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі. Магістр повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, володіти методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання і використання наукової інформації, бути спроможним до творчої науково-дослідницької і науково-педагогічної діяльності.

Магістерська освітньо-професійна програма включає в себе дві приблизно однакові за обсягом складові - освітню і науково-дослідницьку. Зміст науково-дослідницької роботи магістра визначається індивідуальним планом. Одночасно призначається науковий керівник, котрий повинен мати науковий ступінь і (або) вчене звання і працювати в даному ВНЗ.

Підготовка магістра завершується захистом магістерської роботи на засіданні Державної екзаменаційної комісії.

Магістерська робота - це самостійна випускна науково-дослідницька робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту і отримання академічного ступеня магістра. Основне завдання її автора - продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Магістерська робота, з одного боку, має узагальнюючий

характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого - самостійним оригінальним науковим дослідженням студента, у розробці якого зацікавлені установи, організації або підприємства, при цьому студент упорядковує за власним розсудом накопичені наукові факти та доводить їх наукову цінність або практичну значимість.

Оскільки підготовка магістрів є справою відносно новою, то поки ще не розроблені більш-менш уніфіковані вимоги щодо змісту й структури магістерської роботи як виду кваліфікаційної роботи. Специфічним є не лише зміст магістерської роботи, а й форма його викладу, яка характеризується певним ступенем абстрагування, активним застосуванням математичного апарату, засобів логічного мислення, комп'ютерних методик та математичної статистики.

Для викладу матеріалу роботи характерні аргументованість суджень та точність приведених даних. Орієнтуючись на читачів з високою професійною підготовкою, автор включає в свій текст увесь знаковий апарат (таблиці, формули, символи, діаграми, схеми, графіки тощо), тобто все те, що складає мову науки.

2. Структура магістерської роботи

Структура магістерської роботи аналогічна курсовій і включає:

- титульний аркуш;
- анотацію;
- зміст;
- вступ;
- розділи і підрозділи основної частини;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки.

Наповнення кожної частини магістерської роботи визначається темою. Вибір теми, етапи підготовки, пошук бібліографічних джерел, вивчення їх і добір фактичного матеріалу, методика написання, правила оформлення та

захисту магістерської роботи мають багато спільного з дипломною роботою студента і кандидатською дисертацією здобувача наукового ступеня. Тому в процесі її підготовки слід застосувати методичні і технічні прийоми підготовки наукової праці.

Норми наукової комунікації суворо регламентує характер викладу наукової інформації, вимагаючи відмову від висловлювання власної думки у чистому вигляді. У зв'язку з цим автори роботи намагаються уживати мовні конструкції, які виключають застосування особового займенника «я». Автор виступає у множині, вживає замість «я» займенник «ми», і це виправдано, бо будь-яке дослідження є наслідком роботи групи людей, колективна творчість.

Вимоги до магістерської роботи в науковому відношенні вищі, ніж до курсової роботи, однак нижчі, ніж до кандидатської дисертації.

На відміну від дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора наук, що є науково-дослідницькими працями, магістерська робота як самостійне наукове дослідження кваліфікується як навчально-дослідницька праця, в основу якої покладено моделювання більш-менш відомих рішень. Її тематика та науковий рівень мають відповідати освітньо-професійній програмі навчання. Виконання зазначеної роботи повинне не стільки вирішувати наукові проблеми (завдання), скільки засвідчити, що її автор здатний належним чином вести науковий пошук, розпізнавати професійні проблеми, знати загальні методи і прийоми їх вирішення.

При оцінці випускної кваліфікаційної роботи виходять з того, що магістр повинен уміти:

- формулювати мету і завдання дослідження;
- складати план дослідження;
- вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- використовувати сучасні методи наукового дослідження, модифікувати наявні та розробляти нові методи, виходячи із завдань конкретного дослідження;

- обробляти отримані дані, аналізувати і синтезувати їх на базі відомих літературних джерел;

- оформляти результати досліджень відповідно до сучасних вимог, у вигляді звітів, рефератів, статей.

Процедура підготовки і захисту магістерської роботи подібна до захисту курсової роботи.

На нашу думку, при визначенні особливостей наукової роботи магістра слід виходити з того, що магістрська робота взагалі - випускна самостійна робота навчально-дослідного характеру, яка виконується студентами, що закінчують гуманітарні вищі навчальні заклади. Написання та захист магістерської роботи є перевіркою готовності студента до майбутньої професійної діяльності.

Магістрська робота подається у вигляді, який дозволяє зробити висновок, наскільки повно відображені та обґрунтовані положення, висновки та рекомендації, які містяться в роботі, їх новизна і значимість. Сукупність отриманих у такій роботі результатів повинна свідчити про наявність у її автора первинних навичок наукової роботи. Магістрська робота як наукова праця досить специфічна. Перш за все, її відрізняє від інших наукових робіт те, що вона виконує кваліфікаційну функцію. У зв'язку з цим основне завдання її автора - продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації та вміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання. Магістрська робота закріплює отриману інформацію у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу, в яких студент-магістрант упорядковує за власним розсудом накопичені наукові факти та доводить наукову цінність або практичну значимість тих чи інших положень. Магістрська робота відображає як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання, правомірність яких обґрунтовується в кожному конкретному випадку їх використання.

Зміст магістерської роботи в найбільш систематизованому вигляді фіксує як вихідні передумови наукового дослідження, так і весь його хід, а також отримані при цьому результати. Причому тут не просто описуються наукові факти, а й

проводиться їх всебічний аналіз, розглядаються типові ситуації, відповідно до обраної теми.

Успішність виконання магістерської роботи великою мірою залежить від уміння вибрати найрезультативніші методи дослідження, оскільки саме вони дозволяють досягти поставленої у роботі мети. Методологія виконання магістерської роботи, вимоги до її оформлення аналогічні дипломній роботі, але детальніше розкривається актуальність теми дослідження, наукова проблема і її доведення. Якомога ретельніше формується зміст вступної частини, обов'язковим є визначення об'єкта і предмета дослідження. Загальні висновки магістерської роботи виконують роль закінчення обумовленого логікою проведення дослідження у формі послідовного, логічного викладення отриманих підсумкових результатів, їх співвідношення з загальною метою, конкретними завданнями, поставленими і сформульованими у вступі. Саме результатами теоретичного і практичного дослідження у своїй науковій роботі магістрант має змогу засвідчити рівень наукової підготовки.

На основі цього може бути розроблений авторський курс лекцій або цикл семінарських занять, система засобів наочності, педагогічні програмні засоби тощо.

3. Порядок виконання і захисту магістерської роботи

Порядок виконання і захисту магістерської роботи можна подати в такій схемі:

1. Обрання теми магістерської роботи.

Теми магістерських наукових досліджень повинні відповідати напрямку професійного спрямування згідно зі спеціалізацією.

Теми магістерських робіт розробляються професорсько-викладацьким складом факультету Університету. З метою уникнення плагіату теми робіт поновлюються щороку.

Магістрант обирає тему згідно зі своєю спеціальністю.

Теми магістерських робіт, обраних магістрами та наукове керівництво обговорюються на засіданні відповідних кафедр і затверджуються рішенням вченої ради Університету не

пізніше ніж за 5 місяців до захисту.

У необхідних випадках існує можливість зміни та корекції теми магістерського дослідження, плану роботи, заміни наукового керівництва. Ці питання вирішуються на засіданнях випускаючих кафедр не пізніше ніж за 2 місяці до терміну подання магістерської роботи до захисту.

2. Складання плану магістерської роботи.

На підставі завдання на виконання магістерської роботи та календарного плану роботи (Додаток Б, В), план магістерської роботи складається магістром самостійно, узгоджується з науковим керівником, затверджується на засіданні кафедри.

3. Організація написання роботи.

Протягом навчального року магістром проводиться опрацювання наукової літератури, практичних матеріалів, визначається методологія дослідження, аналізуються стан та шляхи розробки даної проблеми, розробляються висновки.

У період підготовки магістерських досліджень здійснюється поточний кафедральний контроль і робота наукового керівника і консультантів з магістром. Поточний кафедральний контроль, проводиться методом обговорення структурних розділів магістерської роботи з визначенням необхідних моментів дослідження, що потребують опрацювання або переробки.

Кафедрою встановлюються контрольні терміни звітування магістра.

Науковий керівник здійснює:

- перевірку виконання плану дослідження;
- рекомендації щодо джерел інформації та застосування методів дослідження;
- контроль за дотриманням термінів підготовки магістерської роботи.

4. Рецензування.

Не пізніше ніж за місяць до захисту роботи вона подається науковому керівникові з метою підготовки ним відгуку на дослідження, а також направляється на рецензування. Рецензія може бути надана професорсько-викладацьким складом або науковцями певного фаху, які працюють у

галузі проблематики, що розробляється магістром. Рецензія подається в письмовій формі.

На виконану магістерську роботу науковий керівник і рецензенти складають відгук за такою схемою:

- актуальність дослідження;
- ефективність використаної методології наукового пошуку;
- рівень використання набутих у процесі навчання в магістратурі теоретичних знань;
- перспективність запропонованих рекомендацій і висновків;
- недоліки роботи.

5. Проведення обговорення магістерської роботи, допуск до захисту.

Попереднє обговорення магістерської роботи здійснюється на засіданні профільної кафедри або спільних засідань кафедр з урахуванням висновків наукового керівника та рецензентів і має на меті проведення магістром аналізу пропозицій і зауважень, доопрацювання роботи для її захисту на ЕК та одержання магістром кафедрального допуску до захисту, оформленого протокольно.

6. Подання магістерської роботи до захисту в ЕК.

До захисту допускаються магістри за умови повного виконання навчального плану. Термін подання магістерської роботи до ЕКу - 2 тижні до захисту.

7. Організація захисту магістерських робіт.

Для захисту магістерської роботи створюються комісії за основними напрямками наукових досліджень з числа досвідченіших працівників професорсько-викладацького складу, а також із залученням керівництва галузевих управлінь у складі Голови, секретаря, трьох членів.

При захисті магістерських робіт у державну комісію подаються:

- магістерська робота з витягом з протоколу засідання профільної кафедри про допуск магістра до захисту;
- письмовий відгук наукового керівника з характеристикою діяльності магістра під час виконання магістерської роботи;

- письмова рецензія на магістерську роботу.

До комісій ДЕКу можуть подаватися й інші матеріали, які характеризують наукову і практичну цінність виконаної магістерської роботи: надруковані статті за темою роботи, документи, що вказують на практичне застосування роботи тощо.

Захист магістерських робіт проводиться на відкритому засіданні Державної екзаменаційної комісії за участю не менш ніж половини її складу при обов'язковій присутності голови комісії. Графік роботи комісії затверджується наказом ректора Університету. Для захисту роботи магістр готує доповідь (15-20 хвилин), яка повинна відбивати зміст дослідження, його мету, завдання, предмет та об'єкт; обґрунтування вибору теми, ступеня її висвітлення в науковій літературі. Основна частина доповіді присвячується викладенню науково-практичних висновків і рекомендацій, результатів за матеріалами дослідження (Додаток Д).

Після доповіді магістра і його відповідей на запитання оголошуються рецензії на роботу, відгук наукового керівника. Магістру надається можливість дати пояснення щодо зауважень, дати відповіді на запитання членів ДЕКу. Відповіді мають бути короткими (як правило з двох-трьох речень), впевненими, чіткими, конкретно відповідати на поставлене запитання. Рішення про оцінку захисту дипломної, магістерської роботи приймається на закритому засіданні ДЕКу, результат оголошується після затвердження протоколу головою ДЕКу.

Випускники магістратури, які за підсумками навчання отримали диплом з відзнакою, можуть рекомендуватися Вченою радою Університету для вступу до аспірантури.

Магістри, які виконали наукову роботу, але одержали під час захисту оцінку «незадовільно», отримують довідку встановленого Міністерством освіти і науки України зразка, їм надається право повторного захисту магістерської роботи протягом одного року. При повторному захисті необхідним є проведення нового рецензування. Щодо останнього ЕК виносить відповідне рішення і фіксує його протокольно.

Рішення комісії є остаточним і оскарженню не підлягає.

Секретар комісії із захисту магістерських робіт після захисту здає їх до бібліотеки (архіву), де вони реєструються і зберігаються у фонді магістерських робіт протягом 5 років. Магістерські роботи, що мають вагоме науково-практичне значення, можуть бути, за пропозицією комісії, рекомендовані ДЕКом для опублікування у вигляді окремих навчальних посібників. За магістерськими роботами зберігається статус авторського права.

4. Аналіз виконання і захисту магістерських робіт

Аналіз виконання і захисту магістерських робіт в Університеті дає можливість акцентувати увагу магістрів на типових помилках, зокрема:

1. Зміст роботи не відповідає плану магістерської роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині.

2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.

3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження.

4. Автор не виявив самостійності, робота являє собою компіляцію або плагіат.

5. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури (останні 2-10 років) з теми дослідження.

6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня досліджуваності проблеми.

7. Не розкрито зміст та організацію особистого експериментального дослідження (його суть, тривалість, місце проведення, кількість обстежуваних, їхні характеристики), по-верхово висвітлено стан практики.

8. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.

9. У роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал.

10. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту.

11. Як ілюстраційний матеріал використано таблиці, діаграми, схеми, запозичені не з першоджерел, а з підручника, навчального посібника, монографії або наукової статті.

12. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам роботи, виконана неохайно, з помилками.

Лекція 5. Методи наукових досліджень.

1. Поняття методології, методу та методики.
2. Рівні методів наукових досліджень.
3. Стисла характеристика основних загальнонаукових методів пізнання: методи емпіричного дослідження, методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження, методи, що використовуються на теоретичному рівні дослідження, методи метатеоретичного рівня.

1. Поняття методології, методу та методики.

Методологія (гр. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – вчення про правила мислення при створенні теорії науки.

Найчастіше розглядають як вчення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження. Методику розуміють як сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку й різноманітні операції з фактичним матеріалом.

У багатьох зарубіжних літературних джерелах поняття методології і методів дослідження не розмежовуються. Вітчизняні науковці методологію розглядають як учення про наукові методи пізнання і як систему наукових принципів, на основі яких ґрунтується дослідження та проводиться вибір пізнавальних засобів, методів і прийомів. Найбільш доцільним є визначення методології як теорії методів дослідження, створення наукових концепцій, як системи знань про теорію науки або системи методів дослідження. За визначенням авторів підручника «Організація та методика науково-дослідницької діяльності» В. Шейко та Н. Кушнарєнко, методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

Отже, у цьому визначенні точно сформульовані основні функції методології, які зводяться до такого:

- означення способів отримання наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища;
- забезпечення всебічності отримання інформації про процес чи явище, що вивчаються;
- уведення нової інформації до фонду теорії науки;
- уточнення, збагачення, систематизація термінів і понять у науці;
- створення системи наукової інформації, яка ґрунтується на об'єктивних фактах наукового пізнання.

У період античної культури з'явилися перші паростки методології отримання нових знань. Так, стародавні греки найбільш доцільним способом відкриття нових істин визнавали дискусії, у результаті яких виявлялись протиріччя про предмет обговорення, суперечливість трактувань, які дозволяли відстоювати не надійні та малоймовірні здогадки. Формування основних ідей методології науки почалося в епоху Відродження, у чому значною мірою сприяли успіхи в природознавстві і початок розмежування філософії та спеціальних наук – фундаментальних та прикладних. У зв'язку з цим особливого значення набули методи дослідження, які є складовою частиною пізнавального процесу і відіграють важливу роль у науці.

У структурі науки всі наукові дисципліни, які утворюють систему наук, поділяються на три основні групи: природничі, гуманітарні і технічні. Різні наукові дисципліни відрізняються одна від одної не тільки характером і змістом об'єкта вивчення, а й специфічними, так званими конкретними науковими методами. У науці від категорії, методів дослідження і узагальнення часто залежать кінцеві результати дослідження в цілому. Складність, багатогранність і міждисциплінарний статус будь-якої наукової проблеми вимагає певної методики дослідження. Методика – це вчення про особливості застосування окремого методу чи системи методів. Методика є системною сукупністю прийомів дослідження,

це система правил використання методів, прийомів і техніки дослідження. Якщо ця сукупність строго послідовна від початку дослідження і до отримання результатів, то це називається алгоритмом. Вибір конкретних методів дослідження диктується характером матеріалу, умовами і метою конкретного дослідження.

Метод (гр. *methodos*) – спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя. Це також сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. Різниця між методом та теорією має функціональний характер: формуючись як теоретичний результат попереднього дослідження, метод виступає як вихідний пункт та умова майбутніх досліджень.

У найбільш загальному розумінні метод – це шлях, спосіб досягнення поставленої мети і завдань дослідження. Він відповідає на запитання: як пізнавати. Функція методу полягає в тому, що з його допомогою отримують нову інформацію про навколишню дійсність, заглиблюються в сутність явищ і процесів, розкривають закони і закономірності розвитку, формування і функціонування досліджуваних об'єктів.

Загалом науковий метод має характеризуватися такими ознаками:

- ясність, загальнозрозумілість методу;
- націленість, підпорядкованість методу досягненню певної мети;
- детермінованість – сувора послідовність використання методу;
- результативність – здатність методу забезпечувати досягнення мети;
- надійність – здатність методу з великою ймовірністю забезпечувати отримання бажаного результату;
- економічність – здатність методу добиватися певних результатів із найменшими витратами засобів і часу.

Методика (гр. *methodike*) – сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи. Методика дослідження – це система правил використання методів, прийомів та операцій.

У науковому дослідженні часто застосовують метод критичного аналізу наукової і методичної літератури, практичного досвіду, як того потребує рівень методики і техніки дослідження. У подальшій роботі широко використовуються такі методи: спостереження, бесіда, анкетування, рейтинг, моделювання, контент-аналіз, експеримент та ін.

Вибір конкретних методів дослідження диктується характером фактичного матеріалу, умовами і метою конкретного дослідження. Методи є упорядкованою системою, в якій визначається їх місце відповідно до конкретного етапу дослідження, використання технічних прийомів і проведення операцій з теоретичним і фактичним матеріалом у заданій послідовності.

Методи досліджень бувають:

- загальні, що діють у всіх галузях науки і на всіх етапах дослідження;
- загальнонаукові, тобто придатні для всіх наук;
- часткові – для певних наук;
- спеціальні – для однієї специфічної науки.

2. Рівні методів наукових досліджень.

Залежно від мети, завдання досліджень і необхідних результатів, методи наукового пізнання умовно поділяють на декілька рівнів: емпіричний, експериментально-теоретичний, теоретичний і метатеоретичний. Методи емпіричного рівня: спостереження, порівняння, рахунок, вимірювання, тести, метод проб і помилок та ін. Методи цієї групи конкретно пов'язані з явищами, що вивчаються, і використовуються на етапі формування наукової гіпотези.

Методи експериментально-теоретичного рівня: експеримент, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, гіпотетичний, історичний та логічний методи. Вони допомагають досліднику виявити ті чи інші достовірні факти та об'єктивні прояви під час дослідження процесів. За допомогою цих методів здійснюється накопичення фактів та їх перехресна перевірка. Варто зазначити, що

факти мають науково-пізнавальну цінність тільки в тих випадках, коли вони систематизовані, між ними розкриті не випадкові залежності та визначені причини наслідків. Таким чином, завдання виявлення істини потребує не тільки збору фактів, а й правильного їх теоретичного оброблення. Початкова систематизація фактів та їх аналіз виконуються вже в процесі спостережень, міркувань, експериментів, бо ці методи включають у себе не тільки чуттєве сприйняття предметів і явищ, але й їх відбір, класифікацію, обдумування сприйнятого матеріалу, його фіксування.

Методи теоретичного рівня: абстрагування, ідеалізація, формалізація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аксіоматика, узагальнення та ін. На теоретичному рівні проводяться логічні дослідження зібраних фактів, розробка понять, суджень та виконання умовиводів. У процесі цієї роботи співвідносяться попередні наукові уявлення з новими, що виникають. На теоретичному рівні наукове мислення звільняється від емпіричного опису, створюється теоретичне узагальнення. Таким чином новий теоретичний зміст знань надбудовується над емпіричними знаннями. На теоретичному рівні пізнання науковці використовують логічні методи подібності або відмінності, розробляють нові системи знань або вирішують завдання подальшого узгодження теоретично розроблених систем з накопиченими новими експериментальними результатами.

До методів метатеоретичного рівня відносяться діалектичний метод і метод системного аналізу. З допомогою цих методів досліджуються власне теорії й розробляються шляхи їх побудови, вивчається система положень і понять певної теорії, з'ясовуються межі її застосування, способи запровадження нових понять, обґрунтовуються шляхи синтезу декількох теорій. Центральним завданням цього рівня досліджень є пізнання умов формалізації наукових теорій і вироблення формалізованих мов, так званих метамов.

3. Стисла характеристика основних загальнонаукових методів пізнання:

3.1. Методи емпіричного дослідження.

Спостереження – це спосіб безпосереднього вивчення предметів і явищ за допомогою органів чуття без втручання в процес з боку дослідника. Спостереження має відповідати таким вимогам:

- Завчасному задуму (спостереження провадиться для певного, чітко поставленого завдання);
- Планомірності (виконується за планом, складеним відповідно до завдання спостереження);
- Цілеспрямованості (спостерігаються лише певні сторони явища, котрі викликають певний інтерес при дослідженні);
- Активності (спостерігач активно шукає потрібні об'єкти, риси явища);
- Систематичності (спостереження проводиться безперервно або за певною системою).

Спостереження як метод пізнання дає змогу отримати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень.

Порівняння – це виявлення відмінностей між об'єктами матеріального світу або знаходження в них спільного за допомогою органів чуття чи спеціальних пристроїв. Метод порівняння досягне результату, якщо виконуються такі вимоги:

- Можуть порівнюватися тільки ті явища, між якими можлива деяка об'єктивна спільність;
- Порівняння має здійснюватися за найважливішими, суттєвими щодо конкретного завдання рисами.

Підрахунок – це знаходження числа, що визначає кількісне співвідношення однотипних об'єктів або їх параметрів, котрі характеризують ті чи інші властивості.

3.2. Методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження.

Експеримент – це одна із сфер людської практики, в результаті якої перевіряється істинність гіпотез або виявляються закономірності об'єктивного світу. Під час експерименту дослідник втручається в процес, який він вивчає, з метою пізнання. При цьому одні умови дослідіу ізолюються, інші виключаються, а деякі підсилюються або послаблюються. Експериментальне дослідження об'єкта або явища має певні переваги порівняно із спостереженням, а саме: дозволяє вивчати явища в «чистому вигляді» за допомогою відкидання побічних факторів; досліджувати окремі властивості об'єкта, а не їх сукупність.

Аналіз – метод пізнання, при якому предмет дослідження (об'єкт, властивості тощо) розкладається на окремі складові частини. У зв'язку з цим аналіз лежить в основі аналітичного методу досліджень.

Синтез – це поєднання окремих сторін предмета дослідження в єдине ціле. Аналіз і синтез взаємозв'язані та уособлюють єдність протилежностей. Розрізняють такі види аналізу і синтезу: прямий, або емпіричний, метод (використовують для виділення окремих частин об'єкта); елементно-теоретичний метод (базується на уявленнях про причинно-наслідкові зв'язки різних явищ); структурно-генетичний метод (вилучення із складного явища таких елементів, які створюють вирішальний вплив на решту сторін об'єкта).

Індукція та дедукція. Дедуктивною називають таку розумову конструкцію, в якій висновок щодо якогось елементу множини робиться на підставі знання загальних властивостей всієї множини. Змістом дедукції як методу пізнання є використання загальних наукових положень при дослідженні конкретних явищ.

Під індукцією розуміють перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому. Дедукція

та індукція – взаємопротилежні методи пізнання.

Одним із методів наукового пізнання є аналогія, за допомогою якої одержують знання про предмети і явища на основі їх подібності з іншими. Ступінь ймовірності (достовірності) умовиводу за аналогією залежить від кількості подібних ознак у явищах, що порівнюються (чим їх більше, тим більшу ймовірність має умовивід, і вона підвищується, якщо зв'язок одержуваної ознаки з будь-якою іншою ознакою є відомим відносно точно).

Аналогія тісно пов'язана з моделюванням. Моделювання – метод, котрий ґрунтується на використанні моделі як засобу дослідження явищ і процесів природи. Під моделями розуміють системи, що замінюють об'єкт пізнання і служать джерелом інформації стосовно нього. Моделі - це такі аналоги, подібність яких до оригіналу суттєва, а розбіжність – несуттєва. Моделі поділяють на два види: матеріальні й ідеальні. Матеріальні моделі втілюються у певному матеріалі – дереві, металі, склі і т.ін. Ідеальні моделі фіксуються в таких наочних елементах, як креслення, рисунок, схема, комп'ютерна програма тощо.

Метод моделювання має таку структуру: а) постановка завдання; б) створення або вибір моделі; в) дослідження моделі; г) перенесення знань із моделі на оригінал.

3.3. Методи / методологія, що використовуються на теоретичному рівні дослідження.

Узагальнення – визначення загального поняття, її якому відображається головне або основне, що характеризує об'єкти певного класу. Це засіб для утворення нових наукових понять, формулювання законів і теорій.

Абстрагування – це відвертання уваги в думках під несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і виділення декількох сторін, що цікавлять дослідника. Абстрагування, як правило, здійснюється в два етапи. На першому етапі визначаються несуттєві властивості, зв'язки тощо, на другому – досліджуваний об'єкт замінюють іншим,

більш простим, тобто спрощеною моделлю, яка зберігає головне в складному.

Розрізняють такі види абстрагування: ототожнювання (утворення понять шляхом об'єднання предметів, виділених за своїми властивостями, в особливий клас); ізолювання (відокремлення властивостей, невід'ємно пов'язаних з предметами); конструктивізація (не береться до уваги невизначеність меж реальних об'єктів); припущення можливого здійснення.

Формалізація – метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад мовою математики.

Переваги формалізації:

- забезпечує узагальненість підходу до вирішення проблем;
- символіка надає стислості та чіткості фіксації значень;
- однозначність символіки (уникаємо багатозначності звичайної мови);
- дає змогу формувати знакові моделі об'єктів і замінювати вивчення реальних речей і процесів вивченням цих моделей.

Аксіоматичний метод – метод побудови наукової теорії, за якою деякі твердження приймаються без доведень, а всі інші знання виводяться з них відповідно до певних логічних правил.

Гіпотетичний метод пізнання передбачає розробку наукової гіпотези на основі вивчення суті досліджуваного явища за допомогою описаних вище способів пізнання. Потім формулюються гіпотези, складається розрахункова схема алгоритму (моделі), здійснюється її вивчення, аналіз і розробка теоретичних положень.

Як у соціально-економічних, так і в технічних дослідженнях часто використовують історичний метод пізнання. Цей метод передбачає дослідження виникнення, формування і розвитку об'єктів у хронологічній послідовності, в результаті чого дослідник одержує додаткове знання про процес, який вивчає.

При гіпотетичному методі пізнання дослідник часто звертається до ідеалізації – створення в думках об'єктів, які практично нездійсненні (наприклад, ідеальний газ, абсолютно тверде тіло). У результаті ідеалізації реальні об'єкти позбавляються деяких властивостей і наділяються гіпотетичними властивостями.

3.4. Методи метатеоретичного рівня.

Під час дослідження окремих систем з різновидними зв'язками, що характеризуються як безперервністю та детермінованістю, так і дискретністю та випадковістю, використовуються системні методи. Системний підхід полягає у комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), дослідженні їх як єдиного цілого із узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. З огляду на цей принцип треба вивчити кожен елемент системи у його зв'язку та взаємодії з іншими елементами, виявити вплив властивостей окремих частин системи на її поведінку загалом, встановити емерджентні властивості системи і визначити оптимальний режим її функціонування.

Ускладнення завдань та об'єктів дослідження викликає необхідність розподілення (декомпозиції) системи на системи нижчого рівня (підсистеми), які досліджуються автономно, причому з обов'язковим урахуванням подальшого узгодження цілей кожної підсистеми із загальною метою системи. Таким чином, декомпозиція наперед визначає створення ієрархії системи.

Під час аналізу явищ і процесів у складних системах виникає потреба розгляду більшої кількості факторів (ознак), серед яких важливо вміти виділити за допомогою методу ранжування головне і виключити другорядні фактори, які істотно не впливають на досліджуваний об'єкт. Цей метод допускає підсилення основних і послаблення другорядних факторів, тобто розміщення факторів за визначеними правилами в ряд спадної або зростаючої послідовності.

Лекція 6. Методи лінгвістичного аналізу

1. Поняття методу лінгвістичних досліджень
2. Описовий метод
3. Порівняльно-історичний метод
4. Метод лінгвістичної географії (ареальний)
5. Зіставний метод (контрастивний, типологічний)
6. Структурний метод
7. Дистрибутивний аналіз
8. Методика безпосередніх складників
9. Кількісний (статистичний) метод
10. Методи соціолінгвістики
11. Методи дискурсивної парадигми

1. Поняття методу лінгвістичних досліджень

Метод (грецьк. *methodos* – шлях дослідження, пізнання) - система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства і мислення; шлях, спосіб досягнення певних результатів у пізнанні і практиці, тобто спосіб організації теоретичного і практичного освоєння дійсності.

В мові поєднуються дві протилежні риси – статичність та динамічність. Відповідно до цього говорять про синхронічний та діахронічний підхід до вивчення мови.

Синхронія (від грец. *одночасний*) – це аспект лінгвістичного дослідження, що передбачає вивчення стану певної мови у даний конкретний невеликий відрізок часу, протягом якого мова начебто не змінюється.

Діахронія – це протилежний синхронії аспект дослідження, спрямований на вивчення мови чи її явищ і елементів у процесі їх історичного розвитку.

2. Описовий метод

Описовий метод – цілеспрямоване (залежно від дослідницької мети) мовне виділення та інвентаризація одиниць мови, пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному (даному) етапі розвитку мови.

В описовому методі розрізняють такі **послідовні етапи**:

1) виділення одиниць аналізу (фонем, морфем, лексем, конструкцій тощо); 2) членування виділених одиниць (вторинна сегментація), наприклад, поділ речення на словосполучення, словосполучення на словоформи, словоформи на морфеми, морфеми на фонеми, фонеми на диференційні ознаки; 3) класифікація й інтерпретація (пояснення, опис) виділених одиниць.

3. Порівняльно-історичний метод

Порівняльно-історичний метод (компаративний, лінгвогенетичний) – сукупність прийомів і процедур історико-генетичного дослідження мовних сімей і груп, а також окремих мов для встановлення історичних закономірностей їх розвитку.

Техніка порівняльно-історичного методу складається з двох паралельних процедур: порівняння мовних явищ (причому для цього залучають тільки споріднені мови) і їх розгляд в історичному аспекті.

Порівняльно-історичному методові відповідає певна теорія мови, основний зміст якої зводиться до таких чотирьох положень:

- 1) порівняння мов виявляє їх спорідненість, тобто походження від одного джерела – мови-основи (прамови);
- 2) за рівнем спорідненості мови об'єднуються в сім'ї, групи і підгрупи;
- 3) відмінності споріднених мов можуть бути пояснені тільки безперервним їх розвитком;
- 4) зміни звуків у споріднених мовах мають строго закономірний характер, через що корені та флексії є стійкими впродовж тисячоліть, що дає можливість установити архетипи.

Порівняльно-історичний метод був і залишається найважливішим інструментом установлення спорідненості мов і пізнання їх історії. Для встановлення спорідненості передусім залучаються звуки та морфеми, оскільки слова легко запозичуються з однієї мови в іншу. Найважливішою процедурою порівняльно-історичного методу є реконструкція звуків і морфологічних типів, характерних для давніх етапів

розвитку мови чи групи споріднених мов.

4. Метод лінгвістичної географії (ареальний)

Метод лінгвістичної географії (ареальний) – сукупність прийомів, які полягають у картографуванні елементів мови, що розрізняють її діалекти. За його допомогою вивчають й інтерпретують територіальне розміщення діалектних мовних явищ. Метод цей головним чином використовується в діалектології, результатом його є картографування діалектних особливостей у межах даної мови або географічного поширення тої чи іншої національної мови (напр., української, польської, білоруської та ін.).

Лінгвогеографічне дослідження передбачає такі етапи:

- 1) складання питальника;
- 2) збір матеріалу (анкетним чи польовим способом);
- 3) картографування – нанесення на карту за допомогою умовних позначень зібраного матеріалу;
- 4) інтерпретація нанесеного на карту діалектного матеріалу.

Лінгвогеографічне дослідження передбачає такі етапи:

- 1) складання питальника;
- 2) збір матеріалу (анкетним чи польовим способом);
- 3) картографування – нанесення на карту за допомогою умовних позначень зібраного матеріалу;
- 4) інтерпретація нанесеного на карту діалектного матеріалу.

5. Зіставний метод (контрастивний, типологічний)

Зіставний метод (контрастивний, типологічний) – сукупність прийомів дослідження й опису певної мови з метою виявлення її специфіки через системне порівняння з іншою мовою.

Цей метод застосовується до вивчення будь-яких мов – споріднених і неспоріднених. Подібно до описового методу, він спрямований на сучасний даний, певний стан мови. Головним його предметом є дослідження особливостей структури зіставляваних мов у їх подібностях і відмінностях, наприклад, «Система голосних в українській та англійській

мовах», «Способи вираження відмінкових значень в українській та німецькій мовах» і т.п.

Зіставний метод спрямований передусім на виявлення відмінностей між зіставляваними мовами і тому називається також контрастивним.

Зіставний метод має велике практичне значення. За його допомогою виявляють збіг і розбіжності в зіставляваних мовах, що є дуже цінним для теорії та практики перекладу і методики навчання іноземних мов (споріднених чи неспоріднених). Він дає можливість розкрити конкретні специфічні особливості мови, які важко, а то й неможливо помітити при її «внутрішньому» вивченні, встановити спільні закономірності, властиві зіставляваним мовам. За допомогою цього методу створені зіставні граматики різних мов і перекладні словники.

6. Структурний метод

Структурний метод – метод синхронного аналізу мовних явищ лише на основі взаємозв'язків і відношень між мовними елементами.

Основою виникнення методу і структурного напряму в мовознавстві стали праці Ф. де Соссюра (1857-1913) та І.О. Бодуена де Куртене (1845-1929). Основні ідеї теорії структуралізму можна звести до таких положень: 1) реальним є не окремий факт (звук, морф, слово та ін.), а реальною є мова як система; система не є сумою, що складається з елементів, – вона визначає ці елементи; 2) відношення домінують над елементами; основними є опозиційні відношення; 3) оскільки в мові основним є відношення, то для вивчення мови можна застосовувати математичні методи.

Мета структурного методу – вивчення мови як цілісної функціональної структури, складники якої взаємопов'язані строгою системою лінгвальних відношень. Структурний підхід до вивчення мови спрямований на вивчення внутрішньої організації самого механізму мови.

Структурний метод реалізується в ряді методик – дистрибутивній, безпосередніх складників та ін.

7. Дистрибутивний аналіз

Дистрибутивний аналіз (лат. *distributio* – розподіл) – методика дослідження мови на основі вивчення оточення (дистрибуції, розподілу) окремих одиниць у тексті. Так, наприклад, за допомогою цієї методики визначено кількість фонем в українській мові. Ефективне застосування знайшов дистрибутивний аналіз у лексикології (за його допомогою розмежовують значення полісемічних слів).

8. Методика безпосередніх складників

Методика безпосередніх складників – прийом подання словотвірної структури слова й синтаксичної структури словосполучення та речення у вигляді ієрархії складових елементів. Наприклад, в основі слова учитель(а) виділяємо твірну основу учитель-, яка в свою чергу має твірну основу учи-, що складається з кореня уч- та суфікса -и-. Аналіз за безпосередніми складниками дає можливість виявити послідовні ланки й етапи механізму творення слова.

В основу аналізу за безпосередніми складниками покладено поступове членування висловлювання на бінарні складники, яке продовжується доти, поки не залишаться неподільні елементи (кінцеві складники). Речення (коли йдеться про аналіз на синтаксичному рівні) поступово згортається до «ядерної» одиниці, тобто одиниці, яка лежить в основі його будови.

9. Кількісний (статистичний) метод

Кількісний (статистичний) метод можна б назвати й математичним, інша ще його назва – квантитативний (від лат. *quantitas* – кількість, величина, обсяг). Як відомо, елементи, складові частини мовної структури мають кількісну характеристику: одних елементів багато, інших мало, одні використовуються рідко, інші часто, одні строго вишиковуються у великі ряди, інші весь час порушують логіку таких рядів і т.д.

Статистичний метод і полягає у визначенні кількісних показників (параметрів) мовних одиниць у певних вибірках (більших чи менших відрізках) тексту – звуків, слів і т.д.,

при підрахунках нерідко використовуються відповідні математичні формули, рівняння.

10. Методи соціолінгвістики

Методи соціолінгвістики – синтез лінгвістичних і соціологічних процедур. Серед них виділяють методи польового дослідження (методика збирання матеріалу) і методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу (обробка інформації). До перших належать різні форми опитування (анкетування, інтерв'ювання), а також безпосереднє спостереження, експериментування, вивчення документальних джерел (матеріалів перепису населення, статистичних та інших довідників). Дослідник повинен прагнути отримати якомога повнішу інформацію про об'єкт дослідження.

Найпоширенішим прийомом збору матеріалу є анкетування, але його необхідно поєднувати зі спостереженнями, які допомагають зіставити інформацію, подану респондентом, з об'єктивними фактами. В анкеті, скажімо, дають правильні відповіді про наголошування слів, їх граматичні форми, сферу застосування лексичних одиниць тощо, а в мовленні в цих самих випадках припускаються помилок. Дослідники давно вже помітили, що в анкетах інформанти намагаються завжди навести нормативні форми, 55 тоді як у спонтанному мовленні не так пильно стежать за культурою мовлення і припускаються значно більше помилок, ніж в анкетах.

Однією з форм спостереження є інтерв'ю. Слухаючи відповіді інформанта, інтерв'юер може одночасно спостерігати за особливостями його мовлення. З інтерв'ю можна отримати значно повнішу інформацію, ніж на основі анкет. Тут у разі необхідності можна уточнити відповідь і навіть почерпнути важливу інформацію із зовнішніх реакцій респондента. Мовлення учасників комунікативного акту можна записувати на магнітофонну стрічку. Найрезультативнішим таке спостереження є у випадках, коли інформацію збирають у малих групах людей – у сім'ї, серед друзів, у гуртках за інтересами тощо. Спостереження над мовленням інформантів потрібно проводити так, щоб

усунути будь-який вплив експериментатора на їх мовленнєву поведінку.

Зібраний матеріал опрацьовують і класифікують за наперед продуманою програмою. Оброблені дані представляють у вигляді таблиць та графіків взаємозалежностей, що робить результати дослідження конкретно наочними.

Суть **психолінгвістичного методу** полягає в тому, що з його допомогою одержуємо дані від інформантів у результаті спеціально організованих експериментів. Найчастіше практикують два різновиди психолінгвістичних досліджень:

1) вивчення фізіологічних реакцій людського організму на певні мовленнєві стимули (судинна реакція, розширення зіниць ока, зміна частоти пульсу тощо);

2) аналіз асоціацій, які викликають у реципієнта слова-стимули.

11. Методи дискурсивної парадигми

До найпоширеніших методів дискурсивної парадигми слід віднести прагматичний аналіз, контент-аналіз, трансакційний аналіз та дискурс-аналіз.

У підґрунті прагматичного аналізу лежить поняття мовленнєвого акту, що дозволяє тлумачити мовлення як мовленнєву дію, у якій зосереджені інтенції мовця: запитати, привітати, пояснити, образити, спонукати до дії, висловити співчуття тощо. Засновниками методу вважають британських логіків Дж. Остіна та Дж. Серля, які сформулювали ідею мовленнєвого акту

Контент-аналіз становить собою сукупність прийомів об'єктивного опису змісту і правил комунікації. Основа контент-аналізу – встановлення елементарної одиниці та об'єктивних характеристик її функціонування в межах дискурсу (тексту). Такою елементарною одиницею є слово як символ. Більш складною одиницею є тема. Найчастіше контент-аналіз застосовують у 48 дослідженні функціонування соціальних оцінок в інституціональних типах дискурсу та міжособистісному спілкуванні.

Трансакційний аналіз набув поширення після виходу у світ праць Е. Берна. Його сутність полягає у вивченні

міжособистісних стосунків з операнням на засоби лінгвального і паралінгвального (жести, міміка, постава тіла) кодів та з урахуванням психологічних ігор, у яких виявляються «его-стани» мовців, та сценаріїв, відповідно до яких часто підсвідомо діють учасники спілкування. Трансакційний аналіз використовує введені Е. Берном поняття «его-станів» мовців, таких як «Батько», «Дорослий», «Дитина». Спілкування може бути ефективним лише у тому разі, коли воно відбувається з використанням однієї мови, тобто коли Батько розмовляє з Батьком, Дорослий з Дорослим, Дитина з Дитиною.

Дискурс-аналіз ставить за мету дослідження мовленнєвої діяльності людини з урахуванням соціального, психічного, психологічного, культурного контексту. В основі дискурс-аналізу лежить поняття інтеракції, соціальної взаємодії. Засоби мовного коду розглядаються не як сукупність універсальних смислів, а як сфера дій, за допомогою яких люди в повсякденній практиці впливають на поведінку, думки й емоції оточуючих. При цьому акцентується взаємозв'язок між мовленнєвими діями і соціально-культурним контекстом.

Лекція 7. Підготовка студентських публікацій, рефератів, доповідей.

1. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.
2. Наукова стаття. Тези наукової доповіді(повідомлення)
3. Техніка написання тексту

1. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.

Результати науково-дослідної роботи оформляють не лише у вигляді курсової або дипломної роботи. Вони узагальнюються також у кандидатських і докторських дисертаціях, авторефератах дисертацій, тезах доповідей, статтях, монографіях, методичних і практичних матеріалах, підручниках, навчальних посібниках тощо.

Для майбутнього фахівця, науковця дуже важливим є володіння методологією підготовки наукової публікації. Написання реферату, наукової статті, тез доповідей на конференції повинно відповідати вимогам жанру публікації і відповідно сприйматись читачами і слухачами. Це висуває певні вимоги до логіки побудови їх, форми, стилю і мови.

Розглянемо методику підготовки окремих видів публікацій чи виступів, враховуючи при цьому особливості кожного виду, залежність від рівня завершеності дослідження, а також з врахуванням кола читачів чи слухачів, на яких вони розраховані.

Наукова публікація (в перекладі з латинського -publicato - оголошую всенародно, оприлюднюю) - це доведення інформації до громадськості за допомогою преси, радіомовлення, телебачення; розміщення в різних виданнях (газетах, книгах, підручниках).

Головні функції публікацій:

- Оприлюднення результатів наукової роботи;
- Сприяння встановленню пріоритету автора при аналогічних за змістом наукових статтях;
- Свідчення про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми;
- Підтвердження достовірності основних результатів і

висновків наукової роботи, її новизни та наукового рівня, оскільки після виходу в світ публікація стає об'єктом вивчення й оцінки широкою науковою громадськістю;

- Підтвердження факту апробації та впровадження результатів і висновків дисертації;

- Відображення основного змісту, наукового рівня та новизни дослідження;

- Забезпечення первинною науковою інформацією суспільства, повідомлення про появу нового наукового знання, передача його у загальне користування.

Особливе значення мають наукові публікації, що вийшли друком у формі видань. Державний стандарт України. 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» визначає видання як документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення і відповідає вимогам державних стандартів, інших нормативних документів щодо видавничого оформлення і поліграфічного виконання.

Науковим вважається видання результатів теоретичних або емпіричних досліджень, а також підготовлених науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів, літературних текстів. Воно призначене для фахівців відповідної галузі та наукової роботи. Наукові видання можуть бути двох груп:

- науково-дослідні;

- джерелознавчі.

До науково-дослідних належать (схема 13):

- монографія (наукова праця, присвячена дослідженню однієї теми);

- науковий реферат (автореферат) - коротке викладення автором змісту наукового дослідження, дисертаційної роботи перед поданням її до захисту;

- інформативний реферат - коротке письмове викладення однієї наукової праці, що стисло висвітлює її зміст. Він акцентує увагу на нових повідомленнях;

- тези доповідей, а також матеріали наукової конференції

(неперіодичний збірник підсумків конференції, доповідей, рекомендацій та рішень);

- збірники наукових праць (збірники матеріалів досліджень наукових статей, виконаних у наукових установах, навчальних закладах).

До другої групи наукових видань належать: джерелознавчі видання або наукові документальні видання, які містять пам'ятки культури та історичні документи, що пройшли текстологічне опрацювання, мають коментарі, вступи, статті, допоміжні покажчики тощо.

Серед наукових неперіодичних видань можна виділити:

- книги (книжкове видання обсягом понад 48 сторінок);
- брошури (книжкове видання обсягом від 4 до 48 сторінок).

Статус наукового видання потребує суворого дотримання вимог видавничого оформлення видання.

Зупинимось на головних:

Вихідні відомості - сукупність даних, які характеризують видання і призначені для його оформлення, бібліографічної обробки, статистичного обліку й інформування читача. Це: відомості про авторів; заголовок видання (назва); надзаголовні дані; підзаголовні дані; нумерація; шифр зберігання видання; індекс УДК; індекс ББК; авторський знак; макет анотованої каталожної картки; знак охорони авторського права; міжнародний стандартний номер ISBN.

Вихідні дані включають: місце випуску видання, назву видавництва, рік випуску.

Випускні дані передбачають: дату подання оригіналу на видання; дату підписання видання до друку; формат паперу і частку аркуша; вид і номер паперу; гарнітуру шрифту основного тексту; спосіб друку; обсяг видання в умовних друкованих аркушах, що приведені до формату паперового аркуша 60х90 см; обсяг видання в обліково-видавничих аркушах; номер замовлення поліграфічного підприємства; назву і поштову адресу видавництва і поліграфічного підприємства. Випускні дані розміщують на останній сторінці видання або на звороті титульного аркуша.

Статті наукового характеру друкуються переважно в

збірниках або журналах.

Науковий журнал - журнал, що містить статті та матеріали досліджень теоретичного або прикладного характеру і призначений переважно для фахівців певної галузі науки.

За цільовим призначенням наукові журнали поділяють на:

- науково-практичні;
- науково-теоретичні;
- науково-методичні.

Особливе значення мають наукові статті для здобувачів наукового ступеня доктора чи кандидата наук. Окрім, зазначених вимог до них є ще й додаткові:

1. Статті мають публікуватись у провідних наукових фахових журналах та інших періодичних наукових фахових виданнях. їх перелік затверджує ВАК України при дотриманні таких вимог:

- наявність у складі редакційної комісії не менше п'яти докторів наук з відповідної галузі науки, серед яких обов'язково три мають бути штатні працівники наукової установи, організації чи вищого навчального закладу, що видає журнал (періодичні видання);

- журнали підписуються до друку виключно за рекомендацією Вченої ради наукової установи (організації чи вищого навчального закладу), що його видає, про що зазначається у вихідних даних;

- тираж не менше ніж 100 примірників;

- повне дотримання вимог до редакційного оформлення періодичного видання згідно з державними стандартами України;

- наявність журналу (періодичного видання) у фонді бібліотек України, перелік яких затверджено ВАК України.

2. Публікація не більше однієї статті здобувача за темою дисертації в одному випуску (номері) журналу (або іншого друкованого видання).

3. Не зараховуються праці, в яких немає повного опису наукових результатів, що засвідчує їх достовірність, або в яких повторюються результати, опубліковані раніше в інших наукових працях, що входять до списку основних.

Кількість і якість публікацій з теми дослідження є критерієм оцінки роботи.

Вважається, що дисертація виконана на належному рівні, якщо з кожного її розділу і підрозділу можна підготувати статтю, а за її загальними результатами - монографію.

При захисті докторської дисертації здобувач повинен видати монографію обсягом не менше 10 друкованих аркушів та не менше 20 статей у наукових провідних фахових журналах України (для гуманітарних і суспільних наук), не менше 15 публікацій основного змісту дисертації (для природничих і технічних наук).

Кількість публікацій може бути змінена, якщо:

- загальний обсяг індивідуальних публікацій перевищує 5 авторських аркушів.

- у здобувача значна загальна кількість публікацій.

При загальній кількості статей не менше 20 кількість індивідуальних з них має бути не меншою п'яти. При загальній кількості статей не менше 30 кількість індивідуальних має бути не менше чотирьох. Взагалі ВАК цінує, коли більшість публікацій без співавторів і всі опубліковані до прийняття дисертації до захисту. До статей без співавторів порівнюються розділи монографій, підручників, навчальних посібників, написані автором особисто.

Для здобувача ступеня кандидата наук:

- мінімальна кількість публікацій не менше трьох статей основного змісту дисертації у вигляді статей у наукових фахових виданнях України або інших країн; перелік яких затверджує ВАК України.

- Зараховуються лише ті статті, в наукових фахових виданнях, які на момент прийняття дисертації до захисту вийшли з друку.

До опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації, належать авторські свідоцтва на винаходи, державні стандарти, промислові зразки, рукописи праць депонованих в установах державної системи науково-технічної інформації та анотованих в наукових журналах, брошури, інформаційні картки на нові матеріали,

що внесені до державного банку даних, тези доповідей, матеріали, виголошені на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах тощо. Тези доповідей включають до списку опублікованих праць за умови, що вони слугують встановленню пріоритету, або коли їх зміст не викладений в інших публікаціях.

2. Наукова стаття. Тези наукової доповіді(повідомлення)

Наукова стаття - є одним із видів публікацій, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки автору. Оптимальний обсяг наукової статті (0,5 - 0,7 авт.арк.).

Рукопис статті повинен мати повну назву роботи прізвище та ініціали автора, анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття має просту структуру:

- вступ (постановка наукової проблеми, актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями, що постають перед Україною, значення для розвитку певної галузі науки і практики - 1 абзац або 5-10 рядків);

- основні дослідження і публікації з проблеми, за останній час, на яких спирається автор, проблеми виділення невирішених питань, яким присвячена стаття (0,5 -2 сторінки машинописного тексту);

- формулювання мети статті (постановка завдання) - висловлюється головна ідея даної публікації, яка суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; звертається увага на введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених. Мета статті впливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій з тем (1 абзац, або 5-10 рядків);

- виклад змісту власного дослідження - основна частина статті. В ній висвітлюються основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, програма експерименту. Аналіз отриманих результатів, особистий внесок автора в реалізацію основних висновків тощо (5-6 сторінок);

- висновок, в якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їх значення для теорії і практики, суспільна значущість та перспективи (1/3 сторінки).

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р. №705/1 наукові статті зараховуються як фахові при наявності таких необхідних елементів: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

При написанні наукової статті слід дотримуватись певних правил:

- у правому верхньому куті розміщується прізвище та ініціали автора; за необхідністю вказуються відомості, що доповнюють дані про автора;

- назва статті стисло відбиває її головну ідею, думку (краще до п'яти слів);

- ініціали ставлять перед прізвищем;

- слід уникати стилю наукового звіту;

- недоцільно ставити риторичні запитання; більше користуватись розповідними реченнями;

- не перевантажувати текст цифрами при переліках тих чи інших думок, положень, вимог;

- прийнятним у тексті є використання словосполучень

переліку: «спочатку», «зрозуміло що», «на початку», «спершу», «потім», «дійсно», «далі», «нарешті», «поперше», «по-друге», «можливо», «задумкою», «заданими», «між іншим», «в зв'язку з тим», «на відміну», «поряд з цим», тощо.

- цитати в статті використовуються дуже рідко (можна в дужках зробити посилання на ученого, який вперше дослідив проблему);

- усі посилання на авторитети подаються на початку статті, основний обсяг присвячується викладу власних думок автора;

- стаття має завершуватись конкретними висновками і рекомендаціями та додається список використаних джерел.

Рукопис статті підписується автором і подається (разом з дискетою) до редакції у двох примірниках. В окремих випадках в науковій статті до фахових видань дається анотація (резюме) українською, російською і англійською мовами.

Вони є свідченням апробації науково-дослідної роботи. Слід сказати, що апробація наукової роботи на наукових конференціях, семінарах, є обов'язковою при написанні дисертації.

Тези (від thesis - положення, твердження) - це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Тези доповіді - це опубліковані на початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді.

Обсяг тез може бути в межах 2-3 сторінки машинописного тексту через 1,5-2 інтервали.

Алгоритм тези можна подати так:

теза - обґрунтування - доказ - аргумент - результат - перспектива.

Тези доповіді, будь-якої наукової публікації оформляють згідно до вимог:

- у правому верхньому куті розміщують прізвище автора та його ініціали та доповнюють відомостями про нього;
- назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, думку, положення (2-5 слів);
- послідовність викладу змісту може бути наступна: актуальність, проблеми; стан розробки проблеми в науці і практиці; основна ідея, положення, висновки дослідження; основні результати та їх практичне значення. В тезах зазвичай не використовують цитати, цифровий матеріал.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка, кожна теза має самостійну думку, висловлену в одному або кількох реченнях.

3. Техніка написання тексту

У процесі написання наукової праці умовно виділяють такі етапи: формулювання задуму і складання попереднього плану; відбір і підготовка матеріалів; групування матеріалів; опрацювання рукопису.

Формулювання задуму здійснюється на першому етапі. Слід чітко визначити мету даної роботи; на яке коло читачів вона розрахована; які матеріали в ній подавати; яка повнота і ґрунтовність викладу передбачається; теоретичне чи практичне спрямування; які ілюстративні матеріали необхідні для розкриття її змісту. Визначається назва праці, яку потім можна коригувати.

На етапі формулювання задуму бажано скласти попередній план роботи. Інколи необхідно скласти план-проспект, який вимагають видавництва разом із замовленням на видання. План-проспект відбиває задум праці і відтворює структуру майбутньої публікації.

Відбір і підготовка матеріалів пов'язані з ретельним добром вихідного матеріалу: скорочення до бажаного обсягу, доповнення необхідною інформацією, об'єднання розрізнених даних, уточнення таблиць, схем, графіків. Підготовка матеріалів може здійснюватися з будь-якою послідовністю, окремими частинами, без ретельного стилістичного відпрацювання. Головне — підготувати матеріали в повному обсязі для наступних етапів роботи над

рукописом.

Групування матеріалу — вибирається варіант його послідовного розміщення згідно з планом роботи.

Паралельно з групуванням матеріалу визначається рубрикація праці, тобто поділ її на логічно підпорядковані елементи — частини, розділи, підрозділи, пункти. Правильність формулювань і відповідність назв рубрик можна перевірити на комп'ютері. За інших умов це можна зробити через написання заголовків на окремих смугах паперу. Спочатку вони розкладаються в певній послідовності, а потім приклеюються до відповідних матеріалів.

Результатом цього етапу є логічне поєднання частин рукопису, створення його чорнового макета, який потребує подальшої обробки.

Опрацювання рукопису складається з уточнення його змісту, оформлення і літературної правки. Цей етап ще називають *роботою над біловим рукописом*.

Шліфування тексту рукопису починається з оцінки його змісту і структури. Перевіряється і критично оцінюється кожний висновок, кожна формула, таблиця, кожне речення, окреме слово. Слід перевірити, наскільки назва роботи і назви розділів і підрозділів відповідають їх змісту, наскільки логічно і послідовно викладено матеріал. Доцільно ще раз перевірити аргументованість основних положень, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість роботи, її висновки і рекомендації. Слід мати на увазі, що однаково недоречними є надмірний лаконізм і надмірна деталізація у викладі матеріалу. Допомагають сприйняттю змісту роботи таблиці, схеми, графіки та ін.

Наступний етап роботи над рукописом — *перевірка правильності його оформлення*. Це стосується рубрикації посилань на літературні джерела, цитування, написання чисел, знаків, фізичних і математичних величин, формул, побудови таблиць, підготовки ілюстративного матеріалу, створення бібліографічного опису, бібліографічних покажчиків та ін. До правил оформлення друкованих видань висуваються специфічні вимоги, тому слід керуватися

державними стандартами, довідниками, підручниками, вимогами видавництв і редакцій.

Заключний етап — це *літературна правка*, її складність залежить від мовнотильової культури автора, від того, як здійснювалася попередня підготовка рукопису. Одночасно з літературною правкою автор вирішує, як розмістити текст і які потрібні в ньому виділення.

Лекція 8. Психологія наукової творчості

1. Предмет дослідження психології наукової творчості
2. Організація творчої діяльності дослідника
3. Поняття наукової проблеми
4. Основні принципи раціональної організації наукової діяльності

1. Предмет дослідження психології наукової творчості
Проблеми вивчення наукової творчості, її умов, факторів і механізмів набули в епоху НТР виняткової актуальності.

Предмет дослідження психології наукової творчості

В загальній формі творчість визначається як соціально зумовлена духовно-практична діяльність, що веде до створення нових матеріальних і духовних цінностей. Ця діяльність не лише створює умови людському існуванню, але й стає способом саморозвитку людини, формування його здібностей творення і засобом самовираження особистості.

Творчий процес, його ефективність залежить від скерованості особистості (переконань, світогляду, ідеалів, схильностей, інтересів, бажань, потреб, мотивів), її психічних особливостей (відчуття, сприймання, уваги, пам'яті, мислення, почуттів, емоцій, волі), нарешті, від біопсихічного фактору – темпераменту, статевих, вікових, патологічних властивостей, характеру і здібностей особистості.

Фактори, що сприяють творчості:

1. Гнучкість інтелекту, тобто здатність своєчасно відмовитися від скомпрометованої гіпотези.

2. Легкість генерування і формування ідей, вміння перевести кількість ідей в якість, але разом з тим уникнути показової «спритності», легковажності, наукоподібності.

3. Здатність суб'єкта до так званого «бокового мислення», бо, щоб творити, треба думати «біля» даного явища, бути спостережливим, володіти здатністю доводити до кінця задумане.

4. Наявність елементу сумніву.

Факторами, що заважають творчості, можуть бути:

1. Страх, який є найнебезпечнішим ворогом творчості, бо побоювання невдачі сковує уяву та ініціативу.

2. Надмірна самокритичність, дуже прискіплива самооцінка, безкінечне «причісування» думок і дій, що часто приводить до паралічу у творчості.

3. Лінощі – причина, яка згубила не один талант. Вроджені здібності повинні бути підкріплені працею, волею, прагненням досягнення мети. Правда, зустрічається і протилежна думка (Н. Вінер), у відповідності з якою лінь може сприяти творчості і бути справжньою матір'ю винаходу, бо виступає як стимул полегшення праці.

Різними можуть бути і стимули творчості. Серед них:

1. Бажання творити в ім'я висловлення своїх думок, прагнень і почуттів.

2. Поклик людства, соціальне замовлення гуманного скерування,

полегшення праці, захисту здоров'я тощо.

3. Честолюбне прагнення до слави.

4. Одержання винагороди за працю.

5. Особистісна самореалізація, прагнення в ім'я людського блага передати в своїх працях думки, почуття, спостереження про світ і людей, розкрити своє розуміння істини.

Особливе місце в творчому процесі посідають уява, мрія, фантазія, натхнення. Останнє – це стан вищого, максимально інтенсивного оформлення задуму та ідеї новизни в науці, мистецтві чи техніці. В акті натхнення творець цілковито

знаходиться під владою інтуїції, творить, не контролюючи себе, не поправляючи і не аналізуючи. Це своєрідний стан духовного сп'яніння. Доробки, підчистки робляться пізніше, «на тверезу голову». Але натхнення, «осяяння» не виникають самі по собі, нізвідки. Вони не знаходять на лінивого, оскільки є результатом глибокого повсякчасного внутрішнього пошуку, боротьби, роздумів, які можуть і не фіксуватися свідомістю.

В останні роки деякі психологи, що вивчають творчий процес, визнаючи діалектичний взаємозв'язок свідомого і несвідомого, надають перевагу останньому при характеристиці розумової діяльності людини.

2. Організація творчої діяльності дослідника

Наукова діяльність є складним творчим процесом, який має власну логічну послідовність, вимагає відповідної організації праці дослідника. Основні форми становлення нового знання – це науковий факт, наукова проблема, гіпотеза і теорія.

Наукові дослідження проводяться насамперед в інтересах практики та для подальшого розвитку теорії. Вони також здійснюються з метою подолання певних труднощів у процесі наукового пізнання, пояснення раніше невідомих фактів або для виявлення неповноти існуючих способів пояснення відомих фактів. Труднощі наукового пошуку найчіткіше проявляються у так званих проблемних ситуаціях, коли існуюче наукове знання, його рівень і понятійний апарат недостатні для вирішення нових завдань пізнання та практики.

Наукове дослідження не лише розпочинається з виявлення і формулювання проблеми, а й постійно має справу з новими проблемами, оскільки вирішення однієї з них призводить до виникнення множини інших.

Рівень наукового дослідження здебільшого визначається тим, наскільки новими й актуальними є проблеми, над якими працює дослідник. Вибір і постановка таких проблем обумовлюються об'єктивними та суб'єктивними умовами. Вирішення проблеми завжди передбачає вихід за межі відомого і тому не може знаходитися за допомогою наперед

відомих правил і методів, що, однак, не виключає можливості і доцільності планування дослідження.

3. Поняття наукової проблеми

Наукову проблему часто характеризують як «усвідомлене незнання». Дійсно, наукова проблеми виникає разом із розумінням того, що наявні знання є неповними, і цю ситуацію можна виправити лише в результаті подальшого розвитку науки та практики. Отже, наукова проблема – це форма наукового мислення, зміст якої становить те, що не досліджено людиною, але потребує пізнання, тобто це питання, котре виникло у процесі пізнання або практичної діяльності, і потребує відповідного науково-практичного вирішення. Це не застигла форма, а процес, який охоплює два основні етапи: постановку проблеми та її вирішення. Вміння правильно поставити проблему – необхідна передумова її успішного вирішення. «Формулювання проблеми, – зазначав А. Ейнштейн, часто суттєвіше, ніж її вирішення, котре може бути справою лише математичного чи експериментального мистецтва. Постановка нових питань, розвиток нових можливостей, розгляд старих проблем під новим кутом зору вимагають творчої уяви і відтворюють дійсний успіх у науці».

Поставити наукову проблему означає:

- розмежувати відоме і невідоме, факти, що пояснені, які потребують пояснення, факти, що відповідають теорії і котрі суперечать їй;

- сформулювати питання, яке висловлює основний зміст проблеми, обґрунтувати його правильність і важливість для науки та практики;

- визначити конкретні завдання, послідовність їх вирішення, методи, котрі будуть застосовуватися.

Для формулювання проблеми необхідно не лише оцінити її значення для розвитку науки і практики, а й мати методи і засоби її вирішення. По суті, вибір проблем здебільшого визначає напрямок наукового пошуку, стратегію і тактику дослідження. Вибір, постановка і вирішення проблем залежать як від об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. До

перших можна віднести: ступінь зрілості і розвитку об'єкта дослідження; рівень стану знань, теорій у певній галузі науки; потреби суспільної практики; наявність спеціальних технічних засобів, методів і методики дослідження.

Суб'єктивні фактори також суттєво впливають на постановку і вирішення проблем; передусім – це наукові інтереси та практичний досвід дослідника, оригінальність мислення, наукова сумлінність, моральне задоволення, яке він отримує при дослідженні, тощо.

Перед початком дослідження необхідно провести попередню роботу з метою формулювання наукової проблеми та визначити шляхи її розв'язання. Така робота може здійснюватися, наприклад, у спосіб, наведений нижче.

1. Виявлення нових фактів та явищ, що не можуть пояснюватись існуючими теоріями, а також практичних проблем, які потребують наукового обґрунтування і вирішення. Попередній аналіз повинен розкрити характер та обсяг нової інформації, що спонукає дослідника до наукового пошуку та створення нових теорій.

2. Попередній аналіз та оцінка тих ідей і методів вирішення проблеми, котрі можна висунути на основі нових фактів та існуючих теоретичних передумов. Отже, відбувається висування, обґрунтування й оцінка тих гіпотез, з допомогою яких передбачається розв'язати проблему. При цьому не ставиться завдання конкретної

розробки однієї гіпотези, а проводиться порівняльна оцінка різних гіпотез, ступеня їх емпіричної і теоретичної обґрунтованості.

3. Визначення мети вирішення і типу проблеми, її зв'язок з іншими проблемами. Більш повне і комплексне розв'язання проблеми передбачає наявність відповідної за обсягом та якістю емпіричної інформації, а також певного рівня розвитку теоретичних уявлень, тому досліднику дуже часто необхідно відмовитися від повного вирішення проблеми й обмежуватися вузьким або частковим варіантом.

4. Попередній опис та інтерпретація проблеми. Після виконання попередніх етапів створюється можливість

точнішого опису, формулювання і тлумачення проблеми за допомогою наукових понять, категорій, принципів і суджень. Дослідник повинен з'ясувати специфіку зв'язку між емпіричними даними, на яких базується проблема, і тими теоретичними гіпотезами і припущеннями, котрі висуваються для її вирішення.

Наукові дослідження умовно можна поділити на теоретичні та прикладні. Перші спрямовані на розкриття нових властивостей, відношень і закономірностей реального світу, тобто досліджують проблеми, пов'язані з пізнанням властивостей, законів природи та суспільства. Другі здійснюють пошук та аналіз шляхів, засобів і методів наукового пізнання з метою їх втілення у практичну діяльність.

Кожний дослідник повинен знати специфіку наукової діяльності загалом і конкретної галузі знань зокрема. Ефективність наукового дослідження, оптимальне використання потенційних можливостей дослідника залежать від організації його праці. Чим вища організація наукового дослідження та праці дослідника, тим вагоміших результатів він може досягти за менший період часу, тим вищою буде якість та ефективність праці.

4. Основні принципи раціональної організації наукової діяльності

Основні принципи раціональної організації наукової діяльності – це творчий підхід до постановки та вирішення проблем, наукове мислення, плановість, динамічність, колективність, самоорганізація, економічність, критичність і самокритичність, діловитість, енергійність, практичність [53].

Творчий підхід означає, що дослідник повинен прагнути до пояснення фактів, явищ і процесів реальної дійсності, намагатися внести щось нове у науку, тому для наукової діяльності характерною є постійна напружена розумова праця, спрямована на виявлення сутності та специфіки об'єкта і предмета дослідження. Дослідник має постійно розмірковувати про предмет дослідження, шукати шляхи

розв'язання визначених наукових проблем.

Наукове мислення – це один із основних елементів наукової діяльності.

Процес мислення відбувається у кожної людини по-різному, але значних результатів досягають лише ті дослідники, котрі постійно цілеспрямовано та наполегливо міркують, концентрують свою увагу на предметі дослідження, виявляють творчу ініціативу.

Плановість у науковій діяльності обумовлюється тим, що цей вид праці людини є складним, трудомістким, часто вимагає значних витрат часу та коштів. Отже, планова дисципліна допомагає запобігти невиправданих витрат часу і ресурсів, ефективно та результативно вирішувати наукові проблеми. Плановість у науковій діяльності реалізується шляхом розробки різноманітних планів і програм, календарних графіків, блок-схем, індивідуальних планів тощо. Згідно з цими документами перевіряється хід дослідження, його відповідність встановленим термінам, змісту етапів. За весь період дослідження може бути розроблено декілька планів з різним ступенем деталізації, початковий план уточнюється і коригується відповідно до отриманих на кожному етапі дослідження результатів.

Колективність наукової діяльності полягає в тому, що дослідник є членом певного колективу (групи, кафедри, інституту). Він може звертатися за порадами та обговорювати одержані результати з членами цього колективу, з науковим керівником, виступати з доповідями і повідомленнями на семінарах, наукових конференціях тощо.

Надзвичайно велике значення має самоорганізація праці дослідника, оскільки наукова діяльність підлягає обмеженій регламентації і нормуванню. Самоорганізація передбачає:

- відповідну організацію робочого місця із забезпеченням оптимальних умов для високопродуктивної дослідницької праці;
- дотримання дисципліни праці;
- послідовність у накопиченні знань;
- систематичність у дотриманні єдиної методики і

технології при виконанні однотипних робіт.

Самоорганізація базується на певних правилах науково-дослідної роботи: постійно розмірковувати про предмет дослідження; працювати згідно з планом; при виконанні першочергової роботи відкидати другорядні справи; оптимально розподілити сили та час; заздалегідь готувати все необхідне; не робити кілька справ одночасно; творчу роботу виконувати перед технічною, а складну – перед простою; доводити розпочате до кінця; постійно контролювати свою роботу; вчасно вносити корективи; обмежувати ширину і глибину дослідження.

Принцип самообмеження виявляється в тому, що у будь-якому дослідженні слід обмежувати себе як за широтою охоплення теми, так і за глибиною її розробки.

Дослідник уводячи певні часові рамки, обмежує себе. Самообмеження дуже важливе на стадії збору матеріалу, тобто слід вибрати те, що необхідно для вирішення даного завдання. Цей принцип також передбачає розвиток і виховання самокритичності, вміння тактовно відстоювати свої переконання.

Перелік контрольних питань до підсумкового модуль-контролю

1. Дайте визначення змісту науки залежно від ролей, які вона виконує в суспільстві. Назвіть процеси науки як діяльності людей.
2. Охарактеризуйте існуючі функції науки.
3. Що на Вашу думку є об'єктом і суб'єктом науки?
4. Дайте визначення науковій діяльності та перелічіть її форми.
5. Поняття характеристика та визначення елементів науки як системи знань (наукова ідея, наукові закони, науковий факт, гіпотеза, теорія).
6. Охарактеризуйте складові елементи структури теорії (концепція, принципи, постулат, правило, факт, поняття, терміни, категорії).
7. Виникнення та становлення науки.
8. Класифікація наук, її призначення, мета та способи побудови
9. Охарактеризуйте розвиток філософсько-методологічного вчення лінгвістичних досліджень.
10. Дайте визначення структура, системи мови та опишіть її рівні.
11. Вкажіть основні напрями досліджень у сучасній лінгвістиці
12. Структура науки як системи знань та визначення її окремих елементів, складових частин.
13. Охарактеризуйте суб'єкти науково-дослідної діяльності у вищому навчальному закладі.
14. Опишіть форми науково-дослідної роботи.
15. Реалізація системи управління науково-дослідною діяльністю вищого навчального закладу (планування, облік, контроль аналіз, прийняття рішень).
16. Розкрийте суть поняття науково-дослідної роботи студентів.
17. Опишіть завдання науково-дослідної роботи студентів.
18. Класифікація форм організації науково-дослідної роботи студентів у вузі.

19. Охарактеризуйте вимоги до написання курсової роботи.
20. Магістерська робота як найвищий ступінь участі студента в науково-дослідній роботі.
21. Дайте визначення понять «наукове дослідження», «науково-дослідний процес».
22. Що виступає об'єктом і предметом наукового дослідження; як співвідносяться між собою ці поняття?
23. Дайте визначення понять «метод», «методика», «методологія».
24. Розкрийте класифікацію методів наукового дослідження.
25. Охарактеризуйте загально філософські методи пізнання.
26. Розкрийте склад загальних методів досліджень.
27. Дайте характеристику лінгвістичним методам.
28. Дайте характеристику організаційного етапу.
29. Класифікація інформації.
30. Наукова публікація та її основні види
31. Охарактеризуйте фактор наукової творчості.
32. Розкрийте організацію творчої діяльності дослідника.
33. Опишіть шлях постановки наукової проблеми.
34. Охарактеризуйте основні принципи раціональної організації наукової діяльності.
35. Опишіть основні принципи академічної доброчесності.

Список використаних джерел

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике. М. : Высш. шк., 1991. 140 с.
2. Артемчук Г.І., Курило В.М., Кочерган М.П. Методика організації науково-дослідної роботи: Навч. посіб. для студентів і викладачів вищ. навч. закладів. К.: Форум, 2000. 271 с.
3. Білоус В. С. Основы інформаційної культури майбутнього вчителя. URL: <http://library.vspu.edu.ua>
4. Види наукової роботи студентів (зміст, структура, вимоги). Житомир: Поліграфічний центр ЖДПУ, 2000. 14 с.
5. Гальченко С. І. Основы наукових досліджень: Навчально-методичний посібник. Черкаси : АММО, 2015. 93с.
6. Голуб Ю. І. Основы наукових досліджень: Навчальний посібник. Запоріжжя : ЗДУ, 2001. 91с.
7. Дубасенюк О.А., Іванченко Л.В., Сбруєва А.А. Методичні основи організації курсового дослідження з педагогіки: [методичні рекомендації]. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. 108 с.
8. Жуковська В.В. Методичні рекомендації до написання, оформлення і захисту курсових робіт з лінгвістичних дисциплін. (для студентів Навчально наукового інституту іноземної філології освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр”, “спеціаліст” та “магістр”). Житомир, 2009. 48 с.
9. Єнчіна Г.Г. Основы наукової діяльності: конспект лекцій. К., 2016. 87 с.
10. Єріна А.М., Захотай В.Б., Єрін Д.Л. Меодологія наукових досліджень : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
11. Кириленко А. В. Основы информационной культуры. Библиография. Вып. 1: учеб. пособие. СПб. : СПбГУ ИТМО, 2008. 156 с. URL: <http://www.mediagram.ru/netcat/files>
12. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основы наукових досліджень: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: ВД

- “Професіонал”, 2004. 208 с.
13. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. М. : Изд-во УРАО, 2004. – 187 с.
 14. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник. К. : Кондор, 2003. 192 с.
 15. Лудченко А.А., Лудченко Я.А., Примаков Т.А. Основы научных исследований: Учеб. пособие. 2-е изд., стер. К.: Знание, 2001. 113 с. URL: <http://www.npu.edu.ua/le-book/book/djvu>
 16. Мацегора І.Л., Стадніченко О.О. Основи наукових досліджень та інформаційна культура студентів: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя : ЗНУ, 2010. 200 с.
 17. Методологія і організація наукових досліджень : навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/1580011960999/dokumentoznavstvo/navchalni_naukovi_roboti_kursova_robota
 18. Миронова В.В. Інформаційна культура як основа загальної культури людини. URL: http://mdgu-kid.at.ua/publ/informaciina_kultura_iak_osnova_zagalnoii_kulturi_liudini
 19. Основні вимоги до структури й оформлення кваліфікаційних робіт (магістерської роботи). URL: http://journ.univ.kiev.ua/files/mag_vymohy.pdf
 20. Письменна О.О. Підготовка анотацій, рефератів, доповідей та їх обговорень англійською мовою. К. : НАУ, ЛВК, 2002. 32 с.
 21. Пістунов І.М. Основи наукових досліджень: Курс лекцій. URL: <http://library.donntu.edu.ua/bib/fah/osnnaukdoslnepr.pdf>
 22. Поняття методу. Класифікація методів наукового пізнання та їх характеристика. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/1/09H2R9_2.htm
 23. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посібник. К., 2003. 116 с.
 24. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 254 с.
 25. Свердан М.М., Свердан М.Р. Основи наукових досліджень:

- навчальний посібник. Чернівці : Рута, 2006. 352 с.
26. Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник для вузів. К. : Лібра, 2000. 260 с.
 27. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: навчальний посібник. К. : Академвидав, 2005. 208 с.
 28. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. Навч. посіб. К.: ВД “Слово”, 2003. 240 с.
 29. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 5-те вид., стер. К.: Знання, 2006. 307 с.
 30. Biggam J. Succeeding with Your Master's Dissertation. A step-by-step handbook. Maidenhead: Open University Press, McGraw-Hill Education, 2008. 268 p.
 31. Science and Scientific Research. Research Methods for the Social Sciences. URL: <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-research-methods/chapter/chapter-1-science-and-scientific-research>
 32. Scientific Research in Psychology. Research Methods in Psychology. URL: <https://opentextbc.ca/researchmethods/chapter/scientific-research-in-psychology>

ДОДАТКИ

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У ДИСЕРТАЦІЇ

з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ
8302:2015

Книги:

Один автор

1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с.
2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с.
3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с.
4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с.
5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с.
6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с.
7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с.
8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.

Два автори

1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с.
2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч.

- посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с.
3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с.
 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с.
 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с.
 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

Три автори

1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с.
2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с.
3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.
4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.

Чотири і більше авторів

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с.
2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с.
3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с.
4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.
5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації

: навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.

Автор(и) та редактор(и)/упорядники

1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с.
2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.
3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.

Без автора

1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с.
2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с.
3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с.
4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с.
5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.
6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.
7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.
8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.
9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах

реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.

10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.
11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.

Багатотомні видання

1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.
2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с.
3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с.
4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.
5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.

Автореферати дисертацій

1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.
2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.
3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту

в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.

Дисертації

1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.
2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.
3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.
3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.11.2017).
5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530–543.
6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10.
7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40.

Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136–141.

8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. Баланс-бюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.

Архівні документи

1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.
2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.
3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.

Патенти

1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.
2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.

Препринти

1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).
2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН

України, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).

Стандарти

1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).
2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.
3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ 3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).

Каталоги

1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитоделзайну / Донец. ботан. сад НАН України. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.
2. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.
3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.

Бібліографічні покажчики

1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с.
2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).
3. Чернівецький національний університет імені Юрія

Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).

4. Лисодед О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одисей, 2003. 128 с.
5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).

ЧАСТИНА ВИДАННЯ:

КНИГИ

1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. Михайло Баймуратов: право як буття вченого : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493.
2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. Тридцять лет с экологическим правом : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212.
3. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197.
4. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.

МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЙ (ТЕЗИ, ДОПОВІДІ)

1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932-

1933 років: втрати української нації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.

2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.
3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. Формирование толерантного сознания в обществе : материалы VII междунар. антитеррорист. форуму (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150.
4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.
5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.

ДОВІДКОВОГО ВИДАННЯ

1. Кучеренко І. М. Право державної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.
2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. Адміністративне право України : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.
3. Сірий М. І. Судова влада. Юридична енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.

ПРОДОВЖУВАНОГО ВИДАННЯ

1. Коломоєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. Вісник Запорізького

національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.

2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.
3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.
4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. Проблеми законності. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.

ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ (ЖУРНАЛУ, ГАЗЕТИ)

1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92.
2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. Право України. 2017. № 5. С. 71–79.
3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.
4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15.
5. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.

Електронні ресурси

1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757&> (дата звернення: 15.11.2017).

2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf.
3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. – URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf>. (дата звернення: 15.11.2017).
4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin12.06.006>.

Затверджую
Директора ЧНУ
Р.І. Петришин
11 2016 року

**Правила
академічної доброчесності
у Чернівецькому національному університеті
імені Юрія Федьковича**

Схвалено Вченою радою ЧНУ
Протокол № 12 від 28.11. 2016 р.

Чернівці, 2016

ПРАВИЛА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

1.1. Правила академічної доброчесності являють собою квінтесенцію морально-етичних стандартів українського народу, європейських та світових університетських і загальнолюдських цінностей.

1.2. Правила академічної доброчесності розроблені з урахуванням досвіду найкращих університетів Європи і світу.

1.3. Основоположними принципами академічної доброчесності є: принцип нульової толерантності до академічної недоброчесності; презумпція невинуватості; принцип справедливості; принцип прозорості; принцип чесності; принцип порядності; принцип поваги до приватного життя; принцип взаємоповаги; принцип взаємної довіри; принцип відповідальності; принцип партнерства і взаємодопомоги; принцип нетерпимості щодо аморальної та неетичної поведінки.

1.4. Правила академічної доброчесності обов'язкові для кожного члена університетської спільноти.

2.1. Університет розцінює морально-етичні якості членів своєї спільноти як атрибутивну складову їх професійних якостей та індивідуальної культури в цілому.

2.2. Університет здійснює свою діяльність на основі послідовного дотримання загальнолюдських цінностей, етики та моралі.

2.3. Університет не залишає поза увагою жодного випадку порушення загальнолюдських цінностей, етики і моралі, правил академічної доброчесності членами його спільноти та дає їм принципову оцінку. Кожному члену університетської спільноти, усім легітимно діючим в Університеті офіційним та громадським організаціям і їх повноважним органам належить право ініціювання, а Комісії Університету з академічної доброчесності - обов'язок розгляду аморальних та неетичних діянь чи бездіяльності членів університетської спільноти.

2.4. Особа, яка підозрюється у скоєнні аморального вчинку чи неетичного діяння, має право на використання усіх легітимних засобів для захисту власної честі та ділової репутації.

2.5. Університет вважає неприпустимим перебування на посадах керівників Університету, інститутів, факультетів, кафедр,

громадських організацій та інших самоврядних інституцій Університету та його підрозділів осіб, які вчинили передбачені правилами академічної доброчесності порушення етики та моралі,

2.6. Жоден аморальний та неетичний вчинок членів університетської спільноти не приховується та не замовчується.

2.7. Правила академічної доброчесності є атрибутивною частиною Контракту кожного науково-педагогічного, адміністративного чи іншого працівника, студента Університету.

2.8. Студенти ознайомлюються із правилами академічної доброчесності під час ознайомлення з Правилами прийому до Університету, усі інші члени університетської спільноти - під час укладення контракту.

3.1. Несумісними зі званням члена університетської спільноти є: хабарництво чи будь-які інші форми корупції; створення умов з боку адміністративних працівників Університету, факультетів чи інститутів, кафедр та інших підрозділів для появи, укорінення та існування хабарництва чи будь-яких інших проявів корупції чи потурання цим антиподам людської моралі та етики; шахрайство; підкуп виборців або сприяння йому; хуліганство; сексуальні домагання; інші кримінально-карані діяння чи бездіяльність; свідоме порушення чинного законодавства України; культивування негативного ставлення до законодавства України; проходження академічних процедур контролю знань замість певного індивіда підставними особами; плагіату у будь-яких його проявах; списування (реплікація) при складанні будь-якого виду підсумкового або поточного академічного контролю;

4. Потребують публічного принципового осуду та невідкладного вжиття засобів належного реагування з боку Університету наступні аморальні діяння та бездіяльність: будь-які прояви приниження гідності та честі людини; аморальні та неетичні вчинки з боку адміністративних працівників усіх рівнів (протекціоністське ставлення до одних працівників чи їх група б студентів та упереджене - до інших, переслідування за критику, свідоме ігнорування прав та законних інтересів працівників, неправомірне використання колізії інтересів на власну користь тощо); умисне введення в оману членів університетської спільноти, їх уповноважених працівників чи контролюючих інституцій в Університеті та за його межами;

лобіювання будь-ким завищення чи заниження оцінок студентам у порівнянні з вимогами чинних критеріїв; непедагогічні вчинки (свідоме завищення чи заниження оцінок студентам у порівнянні з вимогами чинних критеріїв, читання лекцій, проведення семінарів, здійснення інших навчальних процедур у невідповідності положенням державного чи університетського стандартів відповідної освіти або загально визнаним принципам академічних свобод, упереджене чи протекціоністське ставлення до окремих студентів з боку науково-педагогічних чи адміністративних працівників тощо); перевищення посадових повноважень, канонів професійної етики під час трудової, навчальної діяльності або проведення наукових досліджень; пропонування чи отримання неправомірної вигоди при оцінюванні результатів успішності, виконання навчальних чи дослідних завдань або сприяння одному чи іншому; внесення до списку авторів статей, монографій, підручників тощо осіб, які не брали участі в отриманні наукових результатів; будь-яке сприяння здійсненню акту академічної нечесності; використання родинних або службових зв'язків для отримання переваг у роботі або позитивної чи вищої оцінки при складанні будь-якого виду підсумкового контролю; використання під час контрольних заходів недозволених допоміжних матеріалів або технічних засобів (шпаргалки, мікронавушники, телефони, планшети тощо); посилення на джерела, які не використовувались у науковій роботі; здійснення (або заохочення) будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою негідних методів отримати певну перевагу, вплинути на зміну отриманої академічної оцінки тощо; недотримання правил співжиття на території університету та у гуртожитках, що заважає іншим особам, негідне поведіння в інших публічних місцях; поширення, підбурювання до поширення чи інша участь у поширенні неправдивої та компрометуючої інформації про членів університетської спільноти, людей загалом; інтриганство у його найрізноманітніших проявах; будь-яке інше завдання шкоди морально-етичним цінностям університету; ненадання невідкладної допомоги особі (особам), яка має (які мають) гостру потребу в ній та за законами загальнолюдської моралі вправі очікувати її від того чи іншого члена університетської спільноти,

5.1. Комісія Університету з академічної доброчесності у своїй діяльності керується загальноєвропейськими і світовими морально-етичними цінностями та ідеалами людини, морально-етичними традиціями українського народу, даними правилами академічної доброчесності.

5.2 Комісія Університету з академічної доброчесності працює у складі семи членів, які обираються Вченою радою Університету.

5.3. Голова Комісії Університету з академічної доброчесності обирається її членами на конкурсній основі таємним рейтинговим голосуванням.

5.4. Комісія Університету з академічної доброчесності тільки за поданням інших осіб розглядає кожне порушення положень правил академічної доброчесності та приймає рішення. Комісія самостійно відбирає справи з числа поданих до розгляду.

5.5. Компетенція Комісії Університету з академічної доброчесності зводиться до підтвердження чи спростування факту порушення членом університетської спільноти даних правил академічної доброчесності.

5.6. Формою роботи Комісії Університету з академічної доброчесності є зазвичай відкриті засідання, які проводяться за потреби.

5.7. Засідання комісії вважається правомочним, якщо у ньому взяли участь не менше двох третин від її повного складу.

5.8. На засіданні Комісії Університету з академічної доброчесності бажана присутність члена університетської спільноти, морально-етичне(-ні) діяння якого розглядаються Комісією. При повторній неявці такої особи на засідання Комісії Університету з академічної доброчесності без поважних причин рішення приймається без її присутності.

5.9. Рішення комісії приймаються простою більшістю голосів присутніх. У випадку рівності голосів вирішальним є голос Голови комісії.

5.10. Рішення Комісії в той же день вручається особі, щодо якої воно виносилося, та адміністрації Університету чи для вжиття необхідних заходів і оприлюднюється на веб-сторінці Університету. У разі неможливості вручення такого рішення цій особі в день його винесення воно оприлюднюється на веб- сторінці

Університету через п'ять робочих днів.

5.11. Протягом місяця з моменту ухвали Комісією Університету з академічної доброчесності рішення воно може бути оскаржене самою особою, що звинувачена у порушенні правил академічної доброчесності чи її законним представником в суді.

6. З метою дотримання в Університеті правил академічної доброчесності утворюється Комісія Університету з академічної доброчесності, склад якої, принципи і методи діяльності, порядок прийняття нею рішення та його наслідки передбачені Положенням Університету про Комісію Університету з академічної доброчесності.